

Richtlijn voor basisbibliotheken

(vereniging)
> openbare
bibliotheken <

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Inhoudsopgave

- 3 | **Introductie**
- 4 | **Leeswijzer**
- 9 | **hoofdstuk 1 De context**
  - 9 | 1.1 Bibliotheekvernieuwing
- 13 | **hoofdstuk 2 Opmaat naar de Richtlijn**
  - 13 | 2.1 Van richtlijn naar referentiekader
  - 16 | 2.2 Wat hebben openbare bibliotheken in hun mars?
- 24 | **hoofdstuk 3 De Richtlijn**
  - 24 | 3.1 De basisbibliotheek als warenhuis van kennis en informatie
  - 27 | 3.2 De basisbibliotheek als centrum voor ontwikkeling en educatie
  - 32 | 3.3 De basisbibliotheek als encyclopedie van kunst en cultuur
  - 36 | 3.4 De basisbibliotheek als inspiratiebron van lezen en literatuur
  - 40 | 3.5 De basisbibliotheek als podium voor ontmoeting en debat
- 42 | **Tenslotte**
- | **Bijlage: schematische weergave van de Richtlijn**

COLOFON

Fotografie *Bart Versteeg, Den Haag*
Locatie fotografie *bibliotheek Heerlen 'het Glaspaleis'*
Vormgeving *Comma-S ontwerpers, 's-Hertogenbosch*

Deze brochure kwam tot stand door een samenwerking van:

Vereniging van Openbare Bibliotheken
Postbus 16146
2500 BC Den Haag
T 070 30 90 100
F 070 30 90 200
E infodesk@debibliotheken.nl
I www.debibibliotheken.nl

Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Postbus 30435
2500 GK Den Haag
T 070 373 83 93
F 070 363 56 82

december 2005

Introductie

Om de Richtlijn in de juiste context te kunnen plaatsen, wordt in het eerste hoofdstuk ingegaan op het maatschappelijk belang van het proces van bibliotheekvernieuwing. Bibliotheekvernieuwing is niet in het leven geroepen om een vertrouwde publieke voorziening op ongeveer dezelfde voet te continueren. De opzet is een vernieuwde voorziening te creëren die nieuwe mogelijkheden biedt om een aanzienlijk grotere groep gebruikers van dienst te zijn en het realiseren van majeure beleidsthema's te ondersteunen. Om dit nader te onderbouwen wordt in hoofdstuk 2 in algemene termen ingegaan op de betekenis van een evenwichtig samengestelde bibliotheekcollectie en het gebruik van Bibliotheek.nl met daarbij de, vooral elektronische, mogelijkheden om gebruik te maken van de collecties en specialisaties van andere bibliotheken. De eisen ten aanzien van de inrichting en de ligging van een bibliotheekgebouw zijn in het licht van de vernieuwing aan de orde gesteld. Ook is vastgesteld dat ten aanzien van het bibliotheekpersoneel ingrijpende bijstellingen nodig kunnen zijn om de veranderingsslag met succes te kunnen uitvoeren. Vervolgens zijn de belangrijkste netwerken omschreven waarin bibliotheken zich actief zullen moeten betonen om hun nieuwe positie waar te maken.

Na deze opmaat volgt de inventarisatie van het dienstenpakket dat van een basisbibliotheek mag worden verwacht. Met inachtneming van de nuancerende kanttekeningen die daarbij zijn geplaatst, is dit de kern van de Richtlijn. De Richtlijn is ingedeeld volgens de vijf voornaamste functies die bibliotheken in het vernieuwde stelsel zijn toebedeeld:

- kennis- en informatie,
- ontwikkeling en educatie,
- kunst en cultuur,
- lezen en literatuur,
- ontmoeting en debat.

In elk van de aan deze functies gewijde hoofdstukken wordt aangegeven welke producten en diensten geleverd kunnen worden vanuit de kern en welke vanuit de speerpunten. Het plaatsen van producten en diensten als onderdeel van een bepaalde functie is weloverwogen gebeurd op basis van overzichtelijkheid en logica.

Daarin zijn keuzes gemaakt die altijd discutabel kunnen zijn. Per functie wordt aangegeven welke producten en diensten de bibliotheek levert en is geïnventariseerd welke faciliteiten in termen van collectie, personeel, gebouw en netwerken nodig

zijn om het gewenste aanbod te kunnen verzorgen. Op die manier ontstaat ook voor financierende instanties een transparant beeld van wat er nodig is om een in gezamenlijk overleg gekozen aspiratieniveau te kunnen realiseren.

De bibliotheek ontwikkelt zich daarbij als culturele onderneming, vormt allianties met bondgenoten en treedt op als gesprekspartner met gemeente en politiek.

Cultureel ondernemerschap

De wezenlijk andere opstelling die nodig is voor het welslagen van het vernieuwingsproces laat zich goed vangen in de term cultureel ondernemerschap. De blik van een cultureel ondernemer is in de eerste plaats gericht op wat zich buiten de wereld van de eigen bibliotheek afspeelt en pas in tweede instantie op de eigen organisatie. De culturele ondernemer is ervan doordrongen dat de bibliotheek er met zijn evenwichtige collectie, deskundig personeel, goed geoutilleerde gebouw en solide netwerken niet voor zichzelf is, maar voor de samenleving. Daar moet de bibliotheek zijn bestaansrecht bewijzen. Dat betekent voortdurend alert zijn op relevante maatschappelijke en technologische ontwikkelingen en niet aarzelen daarop een eigentijdse manier op in te spelen. De voornaamste opgave voor de komende periode is ongetwijfeld het aantrekken van nieuw publiek. Veel van de nieuwe voorzieningen die bibliotheken tegenwoordig hebben te bieden, onder meer dankzij een voortvarend gebruik van moderne technologie, zijn onbekend buiten de kring van vaste bibliotheekbezoekers. Er is een groot (nieuw) publiek te winnen door middel van een aansprekende exposure van alles wat een bibliotheek tegenwoordig in huis heeft. Daar zijn strategieën en technieken voor te bedenken, bijvoorbeeld een gedifferentieerde benadering van verschillende doelgroepen. Er zijn echter geen standaardformules voorhanden die in alle gevallen werken. Het succes is vooral afhankelijk van de manier waarop een bibliotheek weet in te spelen op de omstandigheden van de eigen situatie. In die zin is cultureel ondernemerschap niet alleen een zaak van de bibliotheekmanager, maar van alle geledingen van de bibliotheekorganisatie.

Allianties met bondgenoten

Een alerte blik op wat zich buiten de eigen organisatie afspeelt, betekent ook het benutten van kansen die allianties met andere organisaties en instellingen te bieden hebben. In de eerste plaats zijn dat andere bibliotheken.

Dankzij gezamenlijke initiatieven zoals het digitale netwerk Bibliotheek.nl en de verschillende onderdelen daarvan zitten de meeste bibliotheken al op het juiste spoor. Deelname aan zo'n netwerk levert niet alleen rechten op, maar roept ook plichten in het leven. Een culturele ondernemer handelt daar ook naar en is voortdurend op zoek naar nieuwe wegen om de effectiviteit van het bibliothecaire netwerk verder op te voeren. Bibliotheken maken ook deel uit van andere netwerken, bijvoorbeeld met scholen en andere maatschappelijke en culturele instellingen. Ook daar geldt de regel dat naarmate er meer in zo'n netwerk wordt geïnvesteerd, het profijt ervan toeneemt.

Gesprekspartner voor politici en bestuurders

Niet alleen bij burgers bestaat dikwijls onvoldoende zicht op de verschillende gebruiksmogelijkheden van een eigentijdse bibliotheekvoorziening. Bijvoorbeeld in gemeenten zijn bestuurders en politici lang niet altijd doordrongen van de verschillende manieren waarop de plaatselijke bibliotheek kan worden ingezet voor het bereiken van urgente beleidsdoelstellingen. Ook voor die bijzondere doelgroep weet een bibliothekdirecteur als cultureel ondernemer de juiste benadering te kiezen. Hij/zij zal zich opstellen als een coöperatieve en actieve gesprekspartner die standvastig en overtuigend over het voetlicht weet te brengen hoe en onder welke voorwaarden de bibliotheek een bijdrage kan leveren aan de oplossing van actuele beleidsvraagstukken.

Voor wie is de Richtlijn bestemd

De in deze fase van het vernieuwingsproces van het bibliotheekbestel gekozen generieke benadering heeft als consequentie dat de Richtlijn voor alle betrokken partijen in dezelfde opzet beschikbaar komt. Aldus wordt geen van de relevante doelgroepen, zoals: bibliotheekgebruikers, politici, bestuurders, ambtenaren, bibliotheekmedewerkers, bibliothekdirecteuren en leden van een bibliotheekbestuur in het bijzonder aangesproken. Voor wethouders en gedeputeerden zal een korte versie worden vervaardigd waarin rekening wordt gehouden met verschillen in aandachtspunten per doelgroep.

Samenwerking

Bij het samenstellen van de Richtlijn is intensief en vruchtbaar samengewerkt, zowel binnen de bibliotheekbranche als met de bestuurlijke partners.

Ook is gebruik gemaakt van buitenlandse voorbeelden, waarvan de publicatie New-Zealand Standards for Libraries zeker niet onvermeld mag blijven.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 verduidelijkt de context en plaatst de **Richtlijn** in het perspectief van de bibliotheekvernieuwing. Hoofdstuk 2 is een opmaat naar de **Richtlijn**. In hoofdstuk 2.1 worden de vijf kernfuncties geïntroduceerd (kennis en informatie, ontwikkeling en educatie, kunst en cultuur, lezen en literatuur en ontmoeting en maatschappelijk debat) die een openbare bibliotheek op een bepaald niveau heeft te vervullen om zich basisbibliotheek te mogen noemen. Daarop aansluitend wordt aan de hand van de term speerpunt aangegeven dat één of meer kernfuncties, door gemeente en bibliotheek gezamenlijk te kiezen, op een hoger niveau kan worden uitgeoefend. In het kader van de verbreding van de bibliotheekfunctie en in het kader van netwerkvorming efficiency staat samenwerking met andere lokale of regionale organisaties hierbij centraal. Hiermee wordt de mogelijkheid om vanuit de basisbibliotheek een meer wezenlijke bijdrage te leveren aan verschillende actuele, gemeentelijke beleidsdoelstellingen aanzienlijk groter. Het hoofdstuk sluit af met de stelling dat een basisbibliotheek die niet tenminste één kernfunctie als speerpunt uitoefent geen complete basisbibliotheek is. Hoofdstuk 2.2 bespreekt in algemene zin de instrumenten die een bibliotheek ter beschikking staan om de kernfuncties te vervullen: collectie, personeel, gebouw en netwerken – de zogeheten middelen van het bibliotheekwerk. Het biedt aldus een referentiekader voor hoofdstuk 3, dat op zijn beurt is opgebouwd uit vijf deelhoofdstukken, die elk zijn gewijd aan één van de kernfuncties, de eigenlijke Richtlijn. Het stramien van deze deelhoofdstukken is uniform. Na een korte inventarisatie van de inhoud van de besproken kernfunctie wordt per dimensie aangegeven wat in elk geval nodig is om op het niveau van de basisbibliotheek te kunnen opereren. Daarnaast wordt telkens ook aangegeven wat er komt kijken voor de inrichting van een lokaal speerpunt. Elk van deze deelhoofdstukken wordt afgesloten met een mooi voorbeeld van een lokaal speerpunt uit de praktijk van het huidige bibliotheekbestel. Tenslotte wordt aangegeven waarom nieuw vooral anders is.

Richtlijn voor basisbibliotheken

Samenvatting van de Richtlijn voor bestuurders

Wat is de Richtlijn?

In Open Poort tot kennis geeft de Stuurgroep Meijer een blik op de toekomstige openbare bibliotheek in het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen. Met de Richtlijn werpen we een blik door de Open Poort op die toekomstige bibliotheek. De kernfuncties van die bibliotheek zijn niet wezenlijk anders dan die van de bibliotheek zoals we die nu kennen. Het gaat nog steeds over de overdracht van kennis en cultuur, over lezen, weten en inzicht. De manier waarop de bibliotheek informatie verzamelt, ordent en beschikbaar stelt verandert echter wel sterk onder de invloed van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. De Richtlijn laat zien hoe een bibliotheek eruit ziet die aan alle onderdelen van haar maatschappelijke taak een volledige invulling geeft. De Richtlijn is een streefbeeld, het is de ideale bibliotheek als aan alle voorwaarden voldaan zou kunnen worden. Het is geen droombeeld. In Nederland, maar ook elders in de wereld bestaan bibliotheken die deze aspiratie dicht benaderen. Voorbeelden daarvan staan in de Richtlijn.

Voor wie is de Richtlijn?

De Richtlijn maakt deel uit van een ingrijpend en omvangrijk proces van vernieuwing van openbare bibliotheken. Overheden en de bibliotheken hebben zich verenigd om gezamenlijk een landelijk samenhangend stelsel tot stand te brengen, waarin de gebruiker op vrijwel elke plaats in Nederland toegang heeft tot objectieve en betrouwbare informatie en daarvan onbelemmerd en ongehinderd gebruik kan maken om kennis en inzicht te verwerven. De bibliotheek ondersteunt de gebruiker door zinvolle ordening van materiaal, ondersteuning bij het zoeken en vinden van antwoorden en zonnodig deskundige advisering. De bibliotheek organiseert de toegang, de gebruiker kan zelfstandig of met hulp het antwoord vinden op concrete vragen en tot groter begrip van de wereld, waarin hij of zij bestaat komen. De weg daarheen kan leiden langs de literatuur, langs de encyclopedie of langs de website, al naar gelang de vraag, de behoefte en de vermogens.

De Richtlijn beschrijft wat daarvoor nodig is. Overheid en bibliotheek bepalen gezamenlijk in welke omvang en welke diepgang de Richtlijn in het concrete geval uitgevoerd kan worden.

De Richtlijn is dus bestemd voor beleidsbeslissers en voor bibliotheken om te dienen als richtpunt en als bron van inspiratie. Het legt de grondslag voor de besluitvorming over taken, financiering en resultaten.

Hoe functioneert de Richtlijn?

De Richtlijn is een belangrijk onderdeel van het instrumentarium om tot beleidsbeslissingen te komen. De gemeente en de bibliotheek nemen op grond van de Richtlijn (kernfuncties en de speerpunten) de stand van zaken op betreffende de dienstverlening van de bibliotheek, vervolgens bepalen ze of en zo ja in welk tempo en in welke omvang de dienstverlening verbeterd zal worden.

Daarbij worden de omgevingsvariabelen (samenstelling bevolking werkgebied, cultureel-educatieve infrastructuur, behoefteonderzoek, gemeentelijk beleid) betrokken, maar ook de verbinding met lokale netwerken en de samenhang met provinciale en landelijk bibliotheeknetwerken. Uiteraard zijn de beleidscondities (financiering en overige voorwaarden) belangrijke elementen voor de uiteindelijke beslissing. Dit samenstel van afspraken vormt de zogeheten Vernieuwingsagenda. Volgens afspraak zal de Vernieuwingsagenda in 2006 en 2007 jaarlijks

worden opgesteld en vanaf 2008 een keer per vier jaar. De Vernieuwingsagenda's van de lokale (basis)bibliotheken vormen in samenhang met het provinciale Marsrouteplan, dat tot en met 2007 ook jaarlijks geactualiseerd wordt, de basis voor de toekenning van de rijksmiddelen voor bibliotheekvernieuwing. In 2005 is hiervoor €5 miljoen beschikbaar, in 2006 €8 miljoen en in 2007 €20 miljoen. Wanneer de Vernieuwingsagenda tot stand is gebracht levert die voor de gemeente de grondslag voor de gemeentelijke beleidsvisie op het bibliotheekbeleid. Deze beleidsvisie kan echter ook deel uitmaken van een bredere en integrale visie van de gemeente op de samenhang tussen maatschappelijke vraagstukken en thema's en de wijze waarop de bibliotheek daaraan een bijdrage kan leveren. De bibliotheek kan op grond van de Vernieuwingsagenda haar bedrijfsplan opstellen. Taken, uitvoering daarvan en de financiële condities zijn direct af te leiden uit de Vernieuwingsagenda.

De inhoud van de Richtlijn

De Richtlijn geeft een aspiratie weer. Het is geen norm, maar geeft wel de richting aan. De autonomie van gemeenten met betrekking tot de voorwaarden (financiering) blijft in stand. Dat vraagt van de gemeente wel een duidelijk positiebepaling, m.a.w. de gemeente dient zich de vraag te stellen: wat verwacht ik van de bibliotheek aan dienstverlening en hoeveel heb ik als gemeente daarvoor over. Aanvullend daarop zal de gemeente aansluiting moeten zoeken bij de afspraken die zijn gemaakt in het provinciale Marsrouteplan en de algemene doelstellingen zoals overeengekomen in het Koepelconvenant en de Aanvulling daarop. De Richtlijn beschrijft daartoe vijf kernfuncties. Deze kernfuncties zijn geen zelfstandige bedrijfsonderdelen, maar sluiten op elkaar aan en versterken elkaar. Het is niet mogelijk een van deze onderscheiden kerntaken te verwijderen of te reduceren zonder repercussies voor de andere functies. De kernfuncties vormen in onderlinge samenhang de kern van een volledige openbare bibliotheek. Per functie geven de 'middelen' weer wat daarvoor nodig is in termen van personeel, collectie, huisvesting en netwerkvoorwaarden. Deelnemen aan het bibliotheeknetwerk is een noodzakelijke voorwaarde; zonder het netwerk kan een bibliotheek niet functioneren.

Aansluitend op de kernfuncties kunnen een of meerdere speerpunten uitgevoerd worden, die aansluiten op de door de gemeente vastgestelde vraagstukken of thema's. Die speerpunten kunnen door de bibliotheek in opdracht van de gemeente worden uitgevoerd en ze krijgen bij voorkeur invulling door samenwerking met andere instellingen in provinciale en lokale netwerken.

De vijf kernfuncties zijn:

1 **Kennis- en informatievoorziening:**

De basisbibliotheek als warenhuis van kennis en informatie.

De bibliotheek biedt met de collectie' als basis mogelijkheden tot uitlenen, raadplegen, vraagbemiddeling (persoonlijk en digitaal d.m.v. Al@din). In het bijzonder kan hierbij overheidsinformatie (van, maar ook over de overheid) betrokken worden en informatiepunten op het gebied van bijvoorbeeld jeugd, opvoeding, zorg en gezondheid.

2 **Educatie:**

De basisbibliotheek als centrum voor ontwikkeling en educatie.

De bibliotheek stelt projectcollecties samen, biedt studiemogelijkheid voor

¹ De collectie bestaat uit de fysieke collectie (boeken, kranten, tijdschriften, naslagmaterialen) en content die in de bibliotheek aanwezig is en de toegang tot collecties en content

elders, zowel fysiek als digitaal. Collectie en content gecombineerd met de professionaliteit van de bibliotheekmedewerkers, maakt de dienstverlening van de bibliotheek uniek.

scholieren, studenten en autodidacten met bijbehorende voorzieningen, ondersteunt het onderwijs, in de eerste plaats met de mediatheek, maar ook door lessen in informatievaardigheden. Informatievaardigheden worden ook overgebracht aan andere doelgroepen.

3 **Cultuur:**

De basisbibliotheek als encyclopedie van kunst en cultuur.

De bibliotheek presenteert uitingen van en materialen over intellectuele en artistieke activiteiten. Historische of anderszins belangwekkende collecties worden bewaard en beschikbaar gesteld. De bibliotheek sluit aan op de lokale en provinciale culturele tradities. Door samenwerking met andere culturele instellingen geeft de bibliotheek informatie over de achtergronden van museale presentaties en tentoonstellingen, over muziek- en toneeluitvoeringen. De bibliotheek verbindt professionele en amateurkunst door lezingen, specifieke collecties bij kunstuitingen, en door het bieden van gerichte dienstverlening, zoals programma-informatie en kaartverkoop.

4 **Lezen en literatuur:**

De basisbibliotheek als inspiratiebron van lezen en literatuur.

De bibliotheek biedt voor jeugd en jongeren van 0 tot 18 jaar een doorlopende leeslijn en een daarop aansluitende collectie. De collectie voor volwassenen sluit aan op het leesgedrag van de lokale bevolking (gedifferentieerd naar doelgroepen en behoeften), maar biedt ook een eenvoudige toegang tot de totale collectie van de Nederlandse openbare bibliotheken. Ook minder frequent gevraagde boeken die deel uitmaken van de literaire canon zijn in de collectie aanwezig. Literaire lezingen en voordrachten behoren tot de standaardactiviteiten op het gebied van leesbevordering.

5 **Ontmoeting en debat:**

De basisbibliotheek als podium voor ontmoeting en debat.

De bibliotheek is de neutrale, objectieve, niet partijdige ontmoetingsplaats, waar alle groepen van de samenleving elkaar kunnen tegenkomen. De bibliotheek biedt ruimte als vrijplaats voor lokale initiatieven, voor debat over maatschappelijke thema's, voor voorlichting over complexe onderwerpen en discussie over onderwerpen van lokaal, regionaal, landelijk of mondiaal belang. Effecten als 'stille emancipatie' worden uitdrukkelijk betrokken bij de wijze van handelen van de bibliotheek.

Speerpunten

Mits de kernfuncties op adequate wijze zijn ingevuld, kunnen gemeente en bibliotheek gezamenlijk afspraken maken over specifieke speerpunten die aansluiten op de kernfuncties. Een speerpunt is een weloverwogen gekozen, op de lokale omgeving toegespitste prioriteit in het bibliotheekwerk, al dan niet met gebruikmaking van aanvullende middelen. In de speerpunten worden de kernfuncties op een hoger niveau uitgeoefend, om de mogelijkheid om vanuit de basisbibliotheek een meer wezenlijke bijdrage te leveren aan verschillende actuele, gemeentelijke beleidsdoelstellingen te vergroten. Door netwerkvorming en samenwerking met andere lokale en regionale organisaties en onderlinge taakverdeling kunnen instellingen gezamenlijk meer en op meer efficiënte wijze bereiken dan door optelling van afzonderlijke activiteiten. In veel gevallen zal de gemeente de aanzet kunnen (moeten) geven tot het bewerkstelligen van deze synergie. Voorbeelden hiervan zijn inmiddels talrijk; gebaseerd op specifieke lokale omstandigheden en prioriteiten, maar met een algemene onderstroom die in aanmerking komt voor bredere toepassingen. De netwerkstructuur van

het bibliotheekstelsel leent zich bij uitstek voor het ondersteunen en realiseren van deze ontwikkeling.

Verdere procedure

De Richtlijn moet geplaatst worden in het geheel van instrumenten die deel uitmaken van het vernieuwingsproces van bibliotheken. Van de, bestuurlijk gezien, belangrijkste instrumenten heeft de Stuurgroep Bibliotheken in het zogenoemde Begrippenkader een overzicht gemaakt.

Samengevat:

- 1 De Richtlijn voor basisbibliotheken geeft het aspiratieniveau voor een optimale bibliotheek weer. De kernfuncties moeten in onderlinge samenhang vorm krijgen, terwijl uit de speerpunten op basis van lokaal beleid gekozen kan worden. Het is een streefbeeld.
- 2 De Vernieuwingsagenda is het kader waarin gemeente en (basis)bibliotheek afspraken maken over de concrete uitgangssituatie en de benodigde stappen om met inzet van autonome middelen en de beschikbare Vernieuwingsgelden tot vaststelling van het gewenste niveau van dienstverlening te komen.
De Vernieuwingsagenda dient ook om verdere keuze te maken uit de speerpunten, die, aansluitend op de kernfunctie, door de bibliotheek – al dan niet in samenwerking met andere partijen – uitgevoerd worden. De Vernieuwingsagenda maakt deel uit van het Marsrouteplan dat per provincie wordt opgesteld. Voor 2006 en 2007 is de Vernieuwingsagenda noodzakelijke voorwaarde voor het beschikbaar stellen van de middelen uit de Vernieuwingsimpuls van OCW.
- 3 De basisbibliotheek is de organisatie die in een of meer gemeenten een bibliotheekvoorziening aanbiedt. Met de basisbibliotheek maakt de gemeente de afspraken over het gewenste niveau van dienstverlening.

De Richtlijn voor basisbibliotheken wordt gecompleteerd met financiële gegevens die een indicatie geven van de kosten die gemoeid zijn met het inrichten van een basisbibliotheek volgens de Richtlijn.

Met de Richtlijn en de financiële kerngegevens zijn nu de belangrijkste ingrediënten voor de inhoudelijke invulling van de marsrouteplannen voorhanden. Dat zal tot uitdrukking komen in de eerste actualisering van de Marsrouteplannen voor 2006, wanneer de dan beschikbare middelen van € 8 miljoen verdeeld gaan worden.

Besluitvorming Bestuurlijk Overleg

Het Bestuurlijk Overleg besluit over de Richtlijn en de daarop gebaseerde financiële gegevens als adequate grondslag voor de verdere vormgeving van de inhoudelijke bibliotheekvernieuwing tot 2008. In de loop van de komende periode zullen de financiële kerngegevens verder worden verfijnd, in samenhang met de gegevens uit de benchmark en het BIS (BranchenInformatieSysteem) van de VOB (Vereniging van Openbare Bibliotheken).

hoofdstuk 1

De context

1.1 Bibliotheekvernieuwing

‘Vrijheid, welvaart en de ontplooiing van de samenleving en individu zijn fundamentele menselijke waarden. Deze kunnen alleen worden gerealiseerd door goed geïnformeerde burgers, die in staat zijn hun democratische rechten uit te oefenen en een actieve rol te spelen in de samenleving. Constructief deelnemen aan het maatschappelijke leven en meewerken aan het vormgeven van de democratie zijn afhankelijk van voldoende opleiding en van vrije en onbeperkte toegang tot kennis, wetenschap, cultuur en informatie. De openbare bibliotheek, de plaatselijke toegangspoort tot kennis, schept een essentiële voorwaarde voor levenslang leren, onafhankelijke besluitvorming en de culturele ontwikkeling van individuen en maatschappelijke groeperingen.’ Uit: Unesco Manifest over de openbare bibliotheek, 1994

Openbare bibliotheken verrijken het leven van burgers door toegang te verschaffen tot een enorme hoeveelheid kennis, gedrukte en digitale informatie, literatuur, muziek en film. Daarnaast stellen ze grote groepen van de bevolking in de gelegenheid gebruik te maken van leer- en studiemateriaal waarmee ieder op eigen wijze kan werken aan zijn of haar individuele ontwikkeling en ontplooiing. In 2003 zijn er 75 miljoen bezoeken aan bibliotheken gebracht. Naar schatting wordt de helft van al deze bezoeken verricht door kinderen. Dankzij hun stevige verankering in de lokale gemeenschap hebben bibliotheken een stimulerende invloed op burgerschap en gemeenschapszin. Als toegangspoort tot, kennis en informatie versterken bibliotheken de economische groei. Als centra voor taal en lezen laten zij vooral jonge mensen kennis maken met het plezier dat lezen heeft te bieden.

De bibliotheek is er voor iedereen. Op die regel bestaat geen uitzondering. Maar er zijn wel groepen in de samenleving voor wie de bibliotheek er speciaal is. Dat is in de eerste plaats de jeugd – van baby tot adolescent. Dit wordt bevestigd door de bijzondere bepaling in de Wet op het specifiek cultuurbeleid ten aanzien van het heffen van contributie aan personen jonger dan achttien. In het algemeen zijn zij vrijgesteld. Indien toch een geldelijke bijdrage wordt gevraagd, bedraagt deze ten hoogste de helft van wat ouderen moeten betalen. Bibliotheken besteden extra aandacht aan kinderen met leerachterstanden, dyslectie, of leesproblemen met een andere oorzaak. Ook voor mensen op zeer hoge leeftijd en mensen met een visuele of een andere handicap bieden bibliotheken speciale programma’s en andere voorzieningen. Evenals voor functionele analfabeten, nieuwkomers en oudkomers. Burgers die in een sociaal isolement zijn geraakt of daarin verzeild dreigen te komen, krijgen in de bibliotheek mogelijkheden aangereikt om daaruit te komen. Juist doordat bibliotheken midden in de samenleving staan, valt hun emancipatoire kracht nauwelijks te overtreffen.

Bibliotheekvernieuwing

Enige tijd geleden is het vernieuwen van het bibliotheekstelsel in gang gezet met als voornaamste doel een landelijk dekkend netwerk van bibliotheken met samenwerkingsvormen, ook met andere partners dan bibliotheken op lokaal, provinciaal en landelijk niveau, zie hoofdstuk 2.2.4.

Voor bibliotheken schept het vernieuwingstraject nieuwe mogelijkheden om hun vertrouwde functies nog beter te vervullen en met succes nieuwe functies op zich te nemen. Een advies van de Raad voor Cultuur en het daarop voortbouwende rapport van de Commissie-Meijer hebben de doorslag gegeven voor een ingrijpend proces van heroriëntatie op het bibliotheekbestel. Daarbij is ook de positie van de verschillende subsidiërende en/of financierende overheidspartners onder de loep genomen. In het vernieuwingsproces van het bibliotheekstelsel is een centrale plaats ingeruimd voor de vorming van zogeheten basisbibliotheken en de richtlijnen voor de inhoudelijke invulling daarvan. De concrete uitwerking zou op een later tijdstip plaatsvinden, in onderling overleg tussen de bibliotheekwereld en de betrokken overheden. Onder auspiciën van het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing en de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) zijn verschillende colleges aan de slag gegaan om materiaal te leveren. Op basis daarvan is het begrip basisbibliotheek scherper omlind en is een duidelijker beeld ontstaan over functie en opzet van de richtlijnen. Richtlijnen moeten dynamisch zijn. Ze mogen de basisbibliotheek niet dicht timmeren. Ze moeten openingen bieden voor aanpassingen aan toekomstige veranderingen. Bovendien mogen ze niet worden opgevat als normen waarmee kan volstaan. Daarom wordt ook getoond wat een bibliotheek de gemeenschap nog meer heeft te bieden als er extra ruimte wordt geboden. Om dit alles tot uiting te brengen, zijn de 'Richtlijnen voor de Basisbibliotheek' gewijzigd in een 'Richtlijn voor Basisbibliotheken'.

Maatschappelijke ontwikkelingen: hoe speelt de bibliotheek daarop in.

Een goede geoutiliseerde over het land verspreide voorziening van basisbibliotheken biedt een uitgelezen mogelijkheid in te spelen op enkele majeure maatschappelijke ontwikkelingen die in belangrijke mate de beleidsagenda van de verschillende overheden bepalen. Vanuit de vijf kernfuncties van de bibliotheek zijn talloze voorbeelden te geven hoe bibliotheken inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, zie www.debibliotheken.nl, knop richtlijnen/maatschappelijke ontwikkelingen.

Sociale cohesie

Hoe verschillend de consequenties ook kunnen uitvallen, er is geen plek in Nederland waar men zich kan onttrekken aan de consequenties van ontwikkelingen als individualisering, vergrijzing, multiculturaliteit, etc. voor de onderlinge saamhorigheid in woon- en leefgemeenschappen. De basisbibliotheek vormt zich op grond van de gemeenschappelijke uitgangspunten van de *Richtlijn* tot het model dat het eigen verzorgingsgebied nodig heeft. Dat biedt volop mogelijkheden om ter versterking van de onderlinge solidariteit een eigen weg in te slaan. Bijvoorbeeld door het organiseren van debatten rond actuele thema's die plaatselijk spelen. Door een selectie te laten zien uit de collectie die zo'n thema belicht. Door de informatie hierover neutraal te ontsluiten en voor iedereen beschikbaar te stellen. Door samenwerking met andere organisaties en instanties om emancipatie-activiteiten te organiseren, zoals het voorbeeld: 'Emanciperen moet je stimuleren' in Den Haag.

Leven lang leren

Onze kennis- en informatiemaatschappij is voortdurend aan zoveel en zulke snelle veranderingen onderhevig dat het klassieke model van gescheiden periodes in het leven waarin werd geleerd en waarin het geleerde in praktijk werd gebracht, allang is achterhaald. Iedereen moet zichzelf voortdurend bijscholen om bij te blijven. Niet alleen in het werk, maar ook in het maatschappelijk leven daarbuiten. Er is geen instelling die daarvoor meer te bieden heeft dan een basisbibliotheek met een brede collectie die voor bijzondere informatie kan terugvallen op zwaartepuntbibliotheken en de daarbij horende professionaliteit. Een voorbeeld vormen de Anderstalige Informatiepunten, mede door bibliotheken opgezet, om niet Nederlandssprekenden toch de mogelijkheid te geven zich goed te kunnen informeren, waardoor deelname aan de maatschappij mogelijk blijft.

Culturele rijkdom

Zonder basisbibliotheek is de plaatselijke culturele infrastructuur bestaande uit scholen, musea, archieven, kunsttuitelen, schouwburg, filmzaal, etc. niet compleet. De bibliotheekcollectie boeken, digitale informatie en andere bronnen is ook op het thema kunst, cultuur en cultureel erfgoed rijk voorzien. Bovendien ondersteunt en faciliteert de basisbibliotheek culturele manifestaties die elders in het verzorgingsgebied worden georganiseerd. Daarnaast organiseren bibliotheken zelf voorstellingen, concerten, tentoonstellingen en allerlei andere culturele evenementen. Vanouds heeft de bibliotheek een sterke band met literatuur die extra glans krijgt door auteurslezingen en het stimuleren van literaire leesclubs, al dan niet samen met de plaatselijke boekhandel.

Burgerschap en gemeenschapszin

Een hechte plaatselijke gemeenschap bestaat bij de gratie van goed geïnformeerde burgers die zich verantwoordelijk voelen voor wat er gebeurt. Ook voor de meest betrokken burgers die volop toegang hebben tot gedrukte en digitale informatie wordt het steeds moeilijker daar de weg in te vinden. Laat staan voor goedwillende burgers met minder toegangsmogelijkheden, of mensen die in een sociaal isolement zijn geraakt of met wie dat dreigt te gebeuren. Allen kunnen terecht bij de basisbibliotheek voor een neutrale en deskundige opening van zaken over overheidsinformatie en andere bronnen om zicht te krijgen op actuele maatschappelijke ontwikkelingen en daarover een standpunt in te nemen. Niet voor niets wordt in de Wet Specifiek cultuurbeleid het beschikbaar stellen van informatie op het gebied van het openbare bestuur apart vermeld als netwerktaak van bibliotheken. Een actueel voorbeeld hiervan is de website over het referendum over de Europese Grondwet, opgezet door een aantal bibliotheken.

Economische groei

Kennis en creativiteit zijn de belangrijkste factoren voor de productie van goederen en diensten waarmee op de wereldmarkt economisch succes kan worden behaald. Een goede bibliotheek biedt de beroepsbevolking mogelijkheden zich verder te ontwikkelen. Voorwaarden zijn toegang tot alle niveaus van kennis en informatie en het vermogen daar de weg in te vinden. Basisbibliotheken moeten daarom goed worden toegerust om hun informatieve en educatieve taken ten dienste van burgers naar behoren te kunnen vervullen.

Kennissamenleving

Neem om te beginnen het belang voor de Nederlandse samenleving. Kennis en vernuft leggen steeds meer gewicht in de schaal voor het behalen

van economisch succes. Het vermogen kennis te vergaren, te vergroten en toe te passen, is doorslaggevend voor economische vooruitgang. Een goed opgeleide bevolking die in staat is op een creatieve manier gebruik te maken van informatie, kennis en technologie is bepalend voor onze concurrentiepositie op de wereldmarkt. Op Europees niveau heeft Nederland zich in 2000 tijdens het topberaad in Lissabon verbonden aan het strategisch doel van de EU binnen 10 jaar 's werelds meest dynamische en competitieve economie te zijn. Voorwaarden daarvoor zijn een goede toegang tot alle niveaus van kennis en informatie en het vermogen daar de weg in te vinden. Bibliotheken die goed zijn uitgerust om hun educatieve en informatieve taken te vervullen, zijn daarbij onmisbaar.

Een goede bibliotheek biedt de beroepsbevolking mogelijkheden zich verder te ontwikkelen. Dat zet een wisselwerking in gang: hoger opgeleide gebruikers bezoeken en eisen een betere bibliotheek. Een goede bibliotheekvoorziening is aantrekkelijk voor hoger opgeleiden en levert op die manier een bijdrage aan de kwaliteit van het provinciale en lokale vestigingsklimaat. Een bibliotheek van allure draagt bij aan de identiteit van een stad, streek of regio en versterkt het gevoel van saamhorigheid. Planologen gebruiken een bibliotheekvestiging, nogal eens om de kwaliteit van een locatie te versterken. In kleine landelijke woonkernen, waar het leefklimaat onder druk staat door het versralen van allerhande onmisbare publiekvoorzieningen, vormt het bibliotheekfiliaal een vertrouwd en voor iedereen toegankelijk hart van het culturele en sociale leven. Daar is plaats voor samenwerking tussen verschillende partijen, zoals detailhandel, gezondheidszorg, gemeentehuis en postkantoor, waardoor het voorzieningenniveau ook in kleine woongemeenschappen op een aanvaardbaar peil kan blijven.

Gelijke kansen

Niet minder belangrijk is de bijdrage van bibliotheken aan de totstandkoming van een mondige en democratische samenleving, zie ook de woorden van de Unesco, vermeld in het eerste deel. Iedereen, jong, oud, gehandicapt, autochtoon, of allochtoon, hoog, of laag opgeleid, dient onbelemmerd toegang te hebben tot een breed, objectief, betrouwbaar, neutraal en veelzijdig aanbod van kennis en informatie. Zeker tot informatie van de overheid, die in onze elektronische democratie via Internet wordt verspreid. Aldus overbruggen bibliotheken de kloof tussen burgers die toegang hebben tot informatie en degenen die het zonder moeten stellen. In één moeite door geven zij een impuls, aan zowel processen van maatschappelijke integratie en inburgering, als aan de modernisering van de publieke dienstverlening. Echter, om burgers goed te informeren en mondiger te maken, is het verlenen van toegang tot de digitale wereld niet genoeg. Zij moeten er ook wegwijs worden gemaakt. Ook daarvoor kunnen zij terecht bij de bibliotheek die bij het verstrekken van informatie kwaliteit levert en niet uit is op commercieel succes zoals de meeste zoekmachines.

hoofdstuk 2

Opmaat naar de Richtlijn

2.1 Van richtlijn naar referentiekader

Bibliotheken zijn eigentijdse organisaties voor lezen, educatie, kennis en cultuur gericht op ontspanning en ontwikkeling van mensen. Daarnaast voeden en organiseren zij het maatschappelijk debat. De bibliotheek is een virtueel en fysiek marktplein waar altijd wat is te doen en waar iedereen terecht kan om te lezen en te leren, zich aan te sluiten bij een scala aan activiteiten, kennis te vergaren en deel te nemen aan cultuuruitingen. In 2003 zijn er 75 miljoen bezoeken aan bibliotheken gebracht. Naar schatting wordt de helft van al deze bezoeken verricht door kinderen. Globaal genomen hebben bibliotheken twee keer zoveel bezoekers als leden. Van alle culturele instellingen is de bibliotheek hierdoor de meest bezochte instelling. Bijna een kwart van de bibliotheekgebruikers is in de eerste plaats in leesboeken geïnteresseerd. Ongeveer 15% bestaat uit autodidacten voor wie de bibliotheek een uitgelezen plek is voor zelfstudie. Krantenlezers vertegenwoordigen hetzelfde percentage. Niet minder dan zo'n 20% van de bezoekers komt op grond van opvoedkundige motieven die kunnen uiteenlopen van het stimuleren van het leesgedrag van hun kinderen tot het raadplegen van opvoedkundige literatuur. Scholieren en studenten beslaan iets meer dan 15% van het bezoekersaantal. Niet alleen voor ontspanning, ontplooiing en kennisvergaring van de heterogene groep gebruikers biedt de bibliotheek talrijke mogelijkheden. Voor de Nederlandse samenleving als geheel, en niet in het minst voor lokale en regionale gemeenschappen, heeft een solide stelsel van openbare bibliotheken meer betekenis dan is af te leiden uit aantallen bezoeken, uitleningen of andere statistische gegevens.

2.1.1 Richtlijn

Om de centrale plaats van de openbare bibliotheek in de publieke informatievoorziening te waarborgen, ontwierp de Commissie-Meijer een blauwdruk voor het openbare bibliotheekbestel van de toekomst met als bouwstenen de zogeheten basisbibliotheken². Technisch-organisatorisch gezien, is een basisbibliotheek een zelfstandige organisatie met een of meer vestigingen die in een of verschillende gemeenten een bibliotheekvoorziening aanbiedt met op zijn minst een omschreven pakket diensten op een vastgesteld kwaliteitsniveau. Meer inhoudelijk benaderd, biedt de basisbibliotheek laagdrempelig en deskundig toegang tot alle bronnen van informatie, cultuur en verbeelding van onze samenleving.

² Cie-Meijer, *Open poort tot kennis, advies Stuurgroep herstructurering openbaar bibliotheekwerk, 2000*

Deze *Richtlijn* gaat nader in op het aanbod aan voorzieningen dat een bibliotheek ten minste moet kunnen leveren om als basisbibliotheek te worden bestempeld. De eigen inkomsten van bibliotheken zijn echter ontoereikend voor de exploitatie. Ze zijn afhankelijk van subsidies. Om ook de subsidieverstrekker inzicht te bieden op wat van hem wordt verwacht, geeft de *Richtlijn* ook aan welke middelen in termen van collectie, personeel, gebouw en netwerken nodig zijn om het gewenste aanbod te kunnen verzorgen.

Waar de kernfuncties: informatie, cultuur, educatie, leesbevordering en maatschappelijk debat in het geding zijn, geeft de *Richtlijn* aanwijzingen voor de manier waarop en de mate waarin de inbreng van de basisbibliotheek vorm dient te krijgen. Die aanwijzingen zijn in die zin normatief dat ze in elk geval op een nader te bepalen niveau moeten worden gerealiseerd. Overeenstemming over een verantwoord basisniveau betekent niet dat dit voor eens en voor altijd vastligt. Het is evenmin zo dat dit basisniveau in alle gevallen het meest wenselijke is. Daarvoor zijn twee hoofdredenen. In de eerste plaats is de *Richtlijn* een dynamisch instrument waarvan de inhoud geregeld zal moeten worden aangepast aan maatschappelijke en technische ontwikkelingen. In de tweede plaats zijn er ten aanzien van alle vijf genoemde kernfuncties aanzienlijk meer mogelijkheden om de basisbibliotheek in te zetten voor het realiseren van doelstellingen van gemeentebestuur dan het basisniveau toelaat. En ook dat wil de *Richtlijn* laten zien. Daartoe schetst de *Richtlijn* ook op welke manier de bibliotheek voor de plaatselijke gemeenschap meer kan betekenen naarmate deze meer armslag krijgt. In die zin is de *Richtlijn* ook een blauwdruk voor verschillende manieren waarop bibliotheken de dienstverlening aan het publiek vorm en inhoud kunnen geven. Deze instrumentele benadering laat met name subsidiënten en andere financiers zien hoe de bibliotheek, variërend in intensiteit, kan worden ingezet voor het verwezenlijken van beleidsaspiraties. Wellicht zullen er uiteindelijk slechts enkele bibliotheken ontstaan die over de hele linie beantwoorden aan het hoogste streefniveau. Maar dat zijn dan wel schitterende bibliotheken. Niet alleen een wervend visitekaartje voor de gemeente, ook een slagvaardig beleidsinstrument.

In de jaarlijkse vernieuwingsagenda spreken gemeente en bibliotheek af hoe, met inachtneming van tenminste het basisniveau van de *Richtlijn*, invulling wordt gegeven aan de eigen basisbibliotheek. Uiteraard wordt daarbij rekening gehouden met bijzondere plaatselijke omstandigheden. Als opdrachtgever is de gemeente, verantwoordelijk voor de financiële, personele, organisatorische en andere mogelijkheden die de basisbibliotheek krijgt geboden om te kunnen functioneren. Het bepalen van die ruimte gebeurt in onderling overleg, waarbij de gemeente aangeeft op welke manier men de bibliotheek wil inzetten voor de doeleinden van gemeentelijk beleid en de bibliotheekdirectie voorrekenen wat daarvoor nodig is. De bibliotheek heeft hierin haar eigen rol en maakt in overleg met de gemeente keuzes in niveau van dienstverlening en de gewenste output. Ook zal de basisbibliotheek op eigen initiatief diensten aanbieden, en ook dan geldt: 'voor wat hoort wat'. De uiteindelijk gemaakte afspraken worden door de gemeente vastgelegd. De bibliotheek stelt een concreet bedrijfsplan op, over de uitvoering waarvan periodiek verantwoording wordt afgelegd.

Verschillende bibliotheken maken nu al extra werk van één of meer onderdelen, de zogeheten speerpunten van het plaatselijke gemeentelijke- en bibliotheekbeleid. Soms is dat historisch bepaald, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van een waardevolle deelcollectie. In andere gevallen geeft de plaatselijke omgeving of de samenstelling van de bevolkingsopbouw de doorslag. Van elke zichzelf

respecterende basisbibliotheek mag worden verwacht dat deze, in overleg met de gemeente, in zijn beleidsplan tenminste één speerpunt opneemt. Anders geformuleerd: een basisbibliotheek zonder enig speerpunt is geen complete basisbibliotheek. De voorbeelden waarnaar aan het slot van de hoofdstukken vier tot en met acht wordt verwezen, laten zien hoe basisbibliotheken in de praktijk vorm geven aan een gekozen speerpunt. Voor meer goede voorbeelden zij verwezen naar: www.debibliotheken.nl, knop richtlijnen.

2.1.2 *Uitgangspositie*

Bibliotheeken vormen zich naar lokale omstandigheden, waardoor er verschillende bibliotheekmodellen zijn ontstaan.

Basisbibliotheken kunnen bestaan uit meerdere vestigingen, binnen één organisatie, die aanvullend kunnen zijn op elkaar of ze bestaan uit een netwerk van verschillende bibliotheekorganisaties. Over het algemeen heeft de centrale bibliotheek (CB) een uitgebreider dienstenpakket dan de filialen die met name een wijk of lokaal gericht karakter hebben. Een centrale onderscheidt zich in het algemeen ook omdat daar de diensten vooral op de algemene groep mobiele klanten gericht zijn; dit in tegenstelling tot de filialen die zich meer richten op kinderen en ouderen. De basistaken zijn voor iedere vorm hetzelfde, de taken te kiezen op basis van de lokale bibliotheekagenda kunnen echter verschillen, afhankelijk van de vorm en vaak in relatie daarmee de lokale bibliotheekagenda ter plaatse.

Globaal kunnen er drie hoofdtypen worden onderscheiden.

- Een basisbibliotheek in een regio zonder duidelijke verzorgingskern, waar de hele regio zich op richt.
- Een basisbibliotheek in een regio, waarin één duidelijke verzorgingskern aanwezig is.
- Een basisbibliotheek in een stad met omliggende wijken en eventueel een klein aantal dorpen. Het inwoneraantal van de stad is minimaal 70% van het totale verzorgingsgebied van de bibliotheek.

Voor basisbibliotheken die buiten de bovengenoemde combinaties van omvang en omgeving vallen, kunnen deze drie beschrijvingen van basisbibliotheken als referentiepunt dienen.

Voorzieningen landelijke gebied

Leefbaarheid in kleine kernen en stadswijken

In veel kleine kernen, maar ook in stadswijken is sprake van verschraving van voorzieningen. De bibliotheek biedt voor provincies en gemeenten een uitstekend beleidsinstrument om de leefbaarheid in deze gebieden te verbeteren. Bijvoorbeeld door de bibliotheek onder één dak en één management te brengen met andere instellingen op het terrein van cultuur, welzijn, informatie, zorg, educatie en zakelijke dienstverlening. Een aantal provincies werkt in dit verband met het in Overijssel ontwikkelde concept *Kulturhus*. Leefbaarheid heeft zowel een ruimtelijke als een sociale en economische kant. De bibliotheek als gebouw en het *Kulturhus* als concept leveren een belangrijke bijdrage aan de ruimtelijke, sociale en economische kwaliteit van de woonomgeving. Daarnaast is de bibliotheek ook digitaal 24 uur per dag beschikbaar. In deze context is bibliotheekbeleid niet alleen een beleidinstrument voor welzijnsbeleid, maar ook voor provinciaal beleid op het terrein van ruimtelijke ontwikkeling en landelijk gebied.

Inmiddels zijn er verscheidene vormen van samenwerking tussen bibliotheken ontstaan met als sluitstuk het landelijke ICT-netwerk Bibliotheek.nl. Mede daardoor wegen de verschillen tussen de drie bibliotheektypen minder zwaar dan in het verleden het geval is geweest. Bovendien biedt de drieslag voor het opstellen van enigszins uniforme spelregels geen bruikbaar uitgangspunt. Op dezelfde lokale omstandigheden zijn immers verschillende goede antwoorden mogelijk. Door te fuseren kunnen verschillende homogene bibliotheken in kleine en middelgrote gemeenten met elkaar een bibliotheekorganisatie realiseren met de kenmerken van een bibliotheek. Bovendien wegen behalve de plattegrond van het verzorgingsgebied ook de bevolkingsamenstelling, naar leeftijd, opleidingsniveau, en herkomst zwaar. Basisbibliotheken zonder duidelijke kern zijn, ook als zij binnen deze bandbreedte vallen, minder levensvatbaar. Ze zijn bovendien meer afhankelijk van centrale functies die elders zijn ondergebracht, dan bibliotheken die wel over een duidelijke kern beschikken, waar centrale functies kunnen worden geplaatst. Kleinere bibliotheken kunnen doorgaans alleen bestaan in een gelaagd stelsel met grootstedelijke bibliotheken die beschikken over zwaartepuntcollecties. Bij het formuleren van de *Richtlijn* is ervan uitgegaan dat basisbibliotheken ter completering van hun collectie kunnen terugvallen op zwaartepuntbibliotheken. Deze worden veelal bekostigd door de provincie en zijn vaak ondergebracht in een stedelijke bibliotheek.

2.2 Wat hebben openbare bibliotheken in hun mars?

2.2.1 Collectie en digitale inhoud

Boeken en digitale informatie vormen de kern van een bibliotheek. Om de gebruikers zo goed mogelijk te kunnen bedienen, investeren bibliotheken continu in de gehele collectie boeken, tijdschriften, dvd's, bladmuziek, cd's, en digitale informatiebestanden. Enkele bibliotheken beheren een bijzondere erfgoedcollectie. De kwaliteit van een collectie wordt bepaald door een gelijkmatig opgebouwd aanbod van actuele bronnen op verschillende niveau's voor verschillende groepen gebruikers. Het niveau van de collectie is afhankelijk van de inwoners van het verzorgingsgebied van de bibliotheek. In principe biedt iedere bibliotheek *toegang* tot een collectie tot en met HBO-niveau, dit behoort tot de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Nederlandse openbare bibliotheken. Het betekent echter niet altijd dat alle collectie-onderdelen fysiek in de bibliotheek aanwezig zijn. De fysieke collectie is opgebouwd tot en met minimaal vwo-niveau, waarbij pluriformiteit van de collectie een must is. Via bibliotheek.nl worden content en collecties van andere bibliotheken digitaal beschikbaar gesteld. De ontwikkelingen op het gebied van Landelijk Lenen en de afspraken die bibliotheken in dit kader onderling maken, dragen daaraan bij.

Elke bezoeker vindt in een goede collectie de informatie die hij zoekt voor studie, oriëntatie, ontspanning en onderzoek, in principe tot en met VWO-niveau. Vervolgens wordt extra kwaliteit geboden door de mate waarin tegemoet wordt gekomen aan speciale wensen. Een decentrale vestiging van een bibliotheek in een kinderrijke stadswijk zal meer kinderboeken in huis hebben dan studiemateriaal voor volwassenen. Extra kwaliteit wordt ook geboden door specialistische collecties die een specifiek thema beslaan, of collecties die boven het gebruikelijke niveau van informatievoorzienig uitstijgen. Zoals gezegd, dergelijke collecties kunnen niet overal aanwezig zijn, maar kunnen wel via de basisbibliotheek worden geraadpleegd. Ze zijn ondergebracht bij zogeheten zwaartepuntbibliotheken. Deze zwaartepuntcollecties vormen de

ruggengraat van het ICT-netwerk Bibliotheek.nl. In het proces van bibliotheekvernieuwing staat samenhang binnen de verschillende regionale en provinciale collecties hoog op de agenda. Er zijn verschillende methoden om tot een samenhangende collectie te komen: centralisatie, taakverdeling, onderlinge afstemming of een combinatie van die drie. Mocht geen van deze wegen leiden tot het gewenste resultaat, dan kan ook worden overwogen een provinciaal gefinancierde zwaartepuntcollectie onder te brengen in een bibliotheek die is gevestigd in een gemeente met een regionale kernfunctie. Samenwerking eist duidelijkheid over welke bibliotheek welk omschreven collectieonderdeel voor zijn rekening neemt, en onder welke condities. Ook worden afspraken vastgelegd over logistieke diensten en de manier waarop vanuit de provincie de rol van serviceorganisatie wordt vervuld. Gezamenlijk collectiebeleid is dan geen vrijblijvende zaak. Het is een netwerktaak met rechten die gelden voor alle deelnemers en plichten waar alle deelnemers zich aan hebben te houden.

Dat geldt onverminderd ook voor het project *Landelijk Lenen, Lokaal Leveren*. Dit stelt gebruikers in staat direct vanuit huis via Internet de complete catalogus te raadplegen en een reservering te plaatsen, ongeacht in welke bibliotheek het materiaal aanwezig is. Voor de deelnemende bibliotheken ontstaat de mogelijkheid gezamenlijk digitale *content* in te kopen, bijvoorbeeld door middel van collectieve abonnementen op *Keesings Historisch Archief* en op de digitale archieven van kranten. Bovendien zijn er ook in logistiek opzicht aanzienlijke schaalvoordelen te behalen. Verder zal de invoering van een nationale bibliotheekkaart, met in potentie meer kaarthouders dan van die van de ANWB, de dienstverlening aan het publiek verbeteren en de landelijke spreiding van de openbare bibliotheekvoorziening vergroten.

2.2.2 Personeel

Naast de collectie is, zoals voor vrijwel elke organisatie in de kennissamenleving, het personeel het grootste kapitaal van de bibliotheek. Bibliotheekmedewerkers maken bezoekers wegwijs in het labrynt van onze informatiemaatschappij. Met gebruikmaking van de schat aan gegevens die de collectie bevat, stellen zij speciale programma's samen. Zij organiseren discussies en ondersteunen cursussen. Aan de traditionele dienstverlening zal voorlopig geen einde komen. Dat neemt niet weg, dat er steeds meer goed geïnformeerde klanten komen die in staat zijn, al dan niet geassisteerd door het personeel, hun eigen informatiehuishouding te ordenen. Zij zullen als het ware zelf als bibliothecaris opereren. Dat vraagt behalve een klantgerichte houding in alle echelons van het bibliotheekpersoneel speciale deskundigheid, onder meer in marketing en nieuwe vormen van publieksbenadering. Als die deskundigheid niet in voldoende mate aanwezig is, moet daarin worden voorzien door scholing. Of door het aantrekken van speciaal opgeleide medewerkers van buiten de bibliotheekwereld, die op hun beurt bijscholing behoeven in het bibliotheekvak. Behalve betaald personeel zijn er ook vrijwilligers, naar schatting in totaal meer dan 6.000, actief in vooral de kleinere vestigingen van openbare bibliotheken³. Door de opkomst van zelfbedieningsbalies en het RFID-systeem, wordt personeel anders ingezet, bijvoorbeeld op presentatie van de collectie en gastvrouwschap.

³ Veel bibliotheken kunnen, meestal op een lager dienstenniveau dan dat van de richtlijn, functioneren dankzij de inzet van vrijwilligers. Het is niet te verwachten dat daar op korte termijn verandering in komt. Bibliotheekvrijwilligers zijn niet zelden invloedrijke supporters van de bibliotheek. Als bibliotheekmedewerker kunnen vrijwilligers echter niet altijd voldoen aan de hoge eisen die de virtualisering van de bibliotheek stelt ten aanzien van kennis van en vaardigheid in ICT en

digitale informatie. Een ander aspect is dat gemotiveerde hoog opgeleide vrijwilligers nuttig kunnen zijn voor de virtuele bibliotheek – niet in de bibliotheek maar thuis, bijvoorbeeld als *last resort* in het kader van *Al@din*. VNG en VOB zijn in gesprek over het vrijwilligersbeleid in openbare bibliotheken. Najaar 2005 vindt hierover een conferentie plaats. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in de Richtlijn.

Management

De directie is verantwoordelijk voor de manier waarop vorm wordt gegeven aan het culturele ondernemerschap van de bibliotheekinstelling⁴, alsmede voor het efficiënt en effectief leidinggeven aan het personeel. Het management gaat de rest van het personeel voor in het proces van bibliotheekvernieuwing. Nieuw betekent vooral anders en dat doet een extra zwaar beroep op het innovatieve vermogen van het management. Vrijwel alle personele functies moeten opnieuw worden gedefinieerd aan de hand van heldere en actuele beschrijvingen van opleidingseisen, functie-inhoud, verantwoordelijkheden en taken. De directie stimuleert het personeel daaraan te voldoen door professionele, technische en communicatieve vaardigheden te ontwikkelen en door scholing en training. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de nieuwe functieprofielen die zijn ontwikkeld in het kader van het project OBIP+⁵. Dit biedt bibliotheken steun bij de ontwikkelingen die hun organisatie als gevolg van de bibliotheekvernieuwing doormaakt. Geregeld werkoverleg op alle niveaus creëert een platform voor het bespreken van beleid, procedures en regelingen, en afstemming van managementaspecten met het personeel. Op die manier bouwt het management aan een personeelsbestand dat zich bewust is van de veranderende rol van de bibliotheek.

De subsidiegever moet ervan op aan kunnen dat het management kwaliteit levert, zowel wat betreft de dienstverlening als wat de werkorganisatie aangaat. Hierbij kan het zogeheten INK-managementmodel goede diensten bewijzen. De INK-methode stelt het management in staat een totaalbeeld van de openbare bibliotheek in kaart te brengen, waaruit kan worden afgeleid op welke punten de feitelijke dienstverlening achterblijft bij wat wenselijk is. En dat leidt tot evenzoveel verbeterpunten voor de gehele bibliotheekorganisatie.

Afhankelijk van het bestuursmodel behoort het bestuur weliswaar niet altijd tot het personeel, maar het is altijd wel onderdeel van het menselijk kapitaal van de bibliotheek. De bestuursvorm is niet doorslaggevend voor succes. Onafhankelijkheid, verantwoordelijkheidsbesef en het in acht nemen regels van *cultural governance* om te komen tot goed, verantwoord en transparant bestuur en toezicht wegen zwaarder.⁶

Staf

Bibliotheekmedewerkers moeten aan hoge eisen voldoen. Gebruikers verdienen een klantgerichte benadering en heldere adviezen. Collega's verwachten van elkaar *teamwork* en capaciteiten ten aanzien van coördineren en leidinggeven. Vanzelfsprekend moeten zij de bibliotheektechnische taken kunnen verrichten die bij hun functie passen, zoals selectie- en collectievorming, catalogiseren, verstrekken van inlichtingen en het geven van leesadviezen. Afhankelijk van de functie zijn ook andere deskundigheden nodig. Van bibliotheekmedewerkers mag worden verwacht dat zij zich gedragen als cultuurdragers. Een van de centrale doelstellingen van het vernieuwingsproces is het versterken van de positie van bibliotheken als netwerkorganisaties. Dat lukt alleen als het personeel zich daar, ongeacht de functie, ten volle voor inzet. Elke bibliotheekmedewerker is tevens netwerker.

Het opleidingsniveau van bibliotheekmedewerkers varieert naargelang de taken die worden verricht. Voor materiaalverwerking en baliehandelingen met

⁴ Ministerie van OCV, *Een ondernemende cultuur*. Den Haag, 1999.

⁵ OBIP+ is een instrument te gebruiken bij P&O. Voor meer informatie, zie www.WOB.nl.

⁶ *Cultural Governance; Vrijwillig, niet vrijblijvend*. Zie: www.culturalgovernance.nl. Zie ook: *Modelstatuten voor Basisbibliotheken*, in 2004 opgesteld in opdracht van het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing.

betrekking tot de uitleen volstaat een VMBO-opleiding. Functies met het accent op de uitvoering kunnen worden uitgevoerd door MBO-ers, die hun studie op vier verschillende niveaus kunnen afsluiten. Een HBO-opleiding is nodig voor functies waarbij inhoudelijke product- en beleidsontwikkeling en coördinatie centraal staan. De Commissie-Meijer onderschrijft met klem dat de inhoudelijke meerwaarde van de basisbibliotheek voor het publiek alleen zal kunnen worden gerealiseerd als de taken van bibliotheekstaf opnieuw worden gedefinieerd, nieuwe functies en specialismen worden ingevoerd en er middelen beschikbaar worden gesteld om de deskundigheid ten aanzien van beleidsontwikkeling, bestuurlijk vermogen, innovatief vermogen, ondernemerschap en organisatiekunde te versterken.

2.2.3 Het gebouw

De virtuele wereld ten spijt, zowel voor gebruikers als medewerkers valt de bibliotheek nog altijd grotendeels samen met het gebouw. Het bibliotheekgebouw is het studiecentrum van een stad of streek, een plek van stilte, bezinning, reflectie en concentratie voor wie zich wil verdiepen in wetenschap en kennis, andere informatie en in literatuur. Het biedt ook een uitgelezen mogelijkheid om elkaar, al dan niet op afspraak, te ontmoeten en met elkaar in debat te gaan – spontaan of georganiseerd. Het gebouw is natuurlijk ook de plaats waar de collectie wordt gepresenteerd, en waar boeken en andere informatiebronnen kunnen worden geraadpleegd. Het concept van de belevensbibliotheek is ontwikkeld om de schat aan boeken, digitaal materiaal, dvd's en cd's te groeperen rondom aansprekende thema's. Door daar speciale tentoonstellingen, lezingen en *workshops* aan te verbinden, krijgt de bibliotheekcollectie een aantrekkelijke meerwaarde, en valt er in het gebouw van de bibliotheek altijd wat te beleven. Ook het gebruik van het bibliotheekgebouw als podium voor debat, dialoog en discussie verlaagt de drempel en trekt andere bezoekers dan de vaste bezoekers.

Voldoende omvang, een goede inrichting, ruime openingstijden, bereikbaarheid en toegankelijkheid van de lokale bibliotheekvestigingen zijn noodzakelijke voorwaarden voor een goede basisbibliotheek.⁷ Een basisbibliotheek zal de aard van een vestiging en de geboden dienstverlening zoveel mogelijk afstemmen op de actuele behoeften en mogelijkheden, bijvoorbeeld een servicepunt voor de bediening van speciale doelgroepen, een bibliobus, of een uitleenpost voor enkele uren per week in een wijkcentrum, school of verzorgingstehuis.

Sfeer

Een bibliotheekgebouw nodigt uit tot bezoek en biedt volop mogelijkheden gebruik te maken van eigentijdse technologie. Er moet een evenwichtige verhouding zijn tussen het gemak voor de gebruiker, comfortabele werkomstandigheden voor het personeel en efficiënt management. Architectuur en inrichting moeten aantrekkelijk zijn en afgestemd op de gebruikers. Dat kan worden gerealiseerd door een uitnodigende presentatie van de collectie, zoals een frontale opstelling van boeken, cd's en dvd's in niet al te hoge kasten. Rustige studieplekken met voldoende faciliteiten mogen niet ontbreken. Evenmin als mogelijkheden voor bepaalde groepen, zoals de jeugd, een eigen atmosfeer te scheppen. Daarnaast zijn voldoende *online* faciliteiten nodig voor Internet, e-mail en tekstverwerking. Een eenvoudige, toegankelijke en duidelijk rubrieksindeling versterkt de aantrekkingskracht van de biblio-

⁷ In 'Overdue', een publicatie uit 2003 van de Laser Foundation die als taak heeft de dienstverlening van het Engelse bibliotheekstelsel te verhogen, verzucht Charles Leadbeater:

'Libraries' local roots are one of their strengths. But localism can feed parochialism: current users often oppose changes in provision designed to attract new users.'

theek. Niet alleen voor geregelde bezoekers, ook voor het grote potentieel van nieuwe gebruikers.

Plaats

Een basisbibliotheek maakt onderdeel uit van de centrumfunctie van een gemeente en hoort thuis op een centrale plaats in de gemeenschap, goed bereikbaar met alle vervoer. De keuze van de vestigingsplaats dient aan te sluiten op het gedrag van de gebruikers. De ervaring leert dat situering van een bibliotheek in een winkelcentrum niet alleen het gemak dient van de bezoekers, maar ook extra klandizie oplevert voor de aldaar gevestigde winkels. Bij nieuwbouw moet rekening worden gehouden met de omgeving en de omliggende bebouwing, zodat het nieuwe gebouw een toegevoegde culturele waarde heeft. Iedereen moet naar binnen kunnen, ook mensen met een handicap, ouders met een kinderwagen en ouderen. Er dienen voldoende parkeermogelijkheden te zijn voor gebruikers en personeel, inclusief parkeerplaatsen voor mensen met een handicap en fietsenrekken.

Accommodaties

Gebruikers van de basisbibliotheek kunnen buiten het vakantie seizoen op alle dagdelen van de week behalve de zaterdagavond en zondagochtend en -avond terecht in minimaal één van de vestigingen van de basisbibliotheek. De virtuele bibliotheek staat alle dagen van de week 24 uur per dag ter beschikking. Een bibliotheekgebouw bevat verschillende ruimtes met uiteenlopende bestemmingen. Bijvoorbeeld: een open ruimte voor culturele activiteiten, een uitleenruimte voor volwassenen met uitleenbalie of zelfbedieningsbalie, klantenservice, een informatiepunt met een geautomatiseerde catalogus, studiezalen voor groepsgebruik en studiecellen voor individueel gebruik, een aparte ruimte gewijd aan de plaatselijke geschiedenis, een ruimte voor lokale informatie, een jongerenhoek, een jeugdbibliotheek, een voorleesruimte en een kranten- en tijdschriftenhoek. De aanwezigheid van een collectie audiovisueel materiaal vraagt om bijbehorende afspeelapparatuur, *displays* en opslag. Ook kan het wenselijk zijn een speciale ruimte te reserveren voor tentoonstellingen.

2.2.4 Netwerken

De gelaagde verdeling van de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor openbare bibliotheken tussen gemeenten, provincies en het rijk werkt door in een gelaagde opbouw van de netwerken in het bibliotheekbestel. Basisbibliotheken maken deel uit van verschillende netwerken. Zij zijn daardoor in staat hun kernfuncties zo goed mogelijk te vervullen, in het oog te houden waar hun diensten kunnen aansluiten op de programma's van andere culturele, educatieve en maatschappelijke instellingen en op te komen voor het belang van een goede bibliotheekvoorziening. Bibliotheekmedewerkers maken deel uit van verschillende netwerken. Het zo goed mogelijk onderhouden van deze netwerken is onderdeel van de functie van elke bibliotheekmedewerker.

De drie belangrijkste netwerken voor een bibliotheek zijn:

- 1 Het maatschappelijke, educatieve en culturele netwerk van de vestigingsplaats en omgeving.
- 2 Het onderlinge netwerk tussen bibliotheken op provinciaal niveau, over de provinciegrenzen heen op nationaal niveau, met als sluitstuk het digitale netwerk Bibliotheek.nl. en tenslotte op internationaal niveau.
- 3 Het politieke en ambtelijke netwerk van de verschillende overheden die het bibliotheekwerk subsidiëren.

Elk daarvan kent zijn eigen spelregels, middelen en voorwaarden om als partner binnen het netwerk te opereren en het netwerk als geheel zo effectief mogelijk

te maken. Een jong en bijzonder netwerk is de 'Virtuele Mediatheek'. Via dit netwerk worden *online* de informatie en de diensten van de openbare bibliotheken voor het onderwijs zodanig gestructureerd en aantrekkelijk aangeboden dat deze zowel thuis als op school goed kunnen worden gebruikt in verschillende onderwijsprocessen.

Het lokale netwerk

De kwaliteit van de leef- en woonomgeving wordt mede bepaald door het samenstel van culturele en maatschappelijke voorzieningen ter plaatse. Dat zijn onder meer scholen, ziekenhuizen, welzijnsinstellingen, musea, een kunsttuin, een schouwburg, muziekzaal, filmhuis, heemkundekring, of een volksuniversiteit – en natuurlijk ook de plaatselijke vestiging van de basisbibliotheek. Over zo goed als elk onderwerp zijn boeken gepubliceerd en is virtuele informatie beschikbaar. Dat stelt de basisbibliotheek in staat met vrijwel elke lokale culturele en maatschappelijke voorziening vruchtbare relaties aan te gaan. Het is niet overdreven te beweren dat de bibliotheek mede op grond van een vertrouwenwekkend verleden en een eigentijdse manier van dienstverlening het natuurlijke middelpunt vormt van een lokaal cultureel en maatschappelijk netwerk, ongeacht hoe dat op grond van concrete omstandigheden ter plekke is samengesteld.

In de Wet specifiek cultuurbeleid, hoofdstuk iv-a, artikel 11b, zijn enkele bijzondere aandachtspunten vastgelegd die bij het vormen van een lokaal of provinciaal netwerk in acht dienen te worden genomen: de schoolmediatheek, de samenwerking met culturele en educatieve instellingen, het hoger beroepsonderwijs, de volwasseneneducatie en het regionale cultuur- en welzijnsbeleid. Afhankelijk van de omstandigheden kan de samenwerking binnen lokale, regionale en provinciale netwerken verscheidene vormen aannemen. Het kan variëren van geregeld overleg tot en met bij elkaar intrekken, zoals bibliotheek, museum en archief in de 'Kulturhusen' in Gelderland en Overijssel hebben gedaan. Er bestaan ook vormen van gedeelde huisvesting met scholen, ANWB-kantoren, VVV's, mediatheken, wijkcentra, muziekscholen en centra voor kunsteducatie, theaters, artotheken, speel-o-theken, bejaardencentra, gezondheidsinstellingen, instellingen voor maatschappelijk werk, enzovoort. Bibliotheken staan samen met de plaatselijke boekhandel op de bres voor een bloeiende lokale leescultuur.

Het bibliothecaire netwerk

Hoofdstuk 1v-a, artikel 11b van de Wet Specifiek cultuurbeleid, dat handelt over het bibliotheekwerk, bevat bepalingen over de inrichting en de werking van een gelaagd en samenhangend bibliotheeknetwerk. Expliciet wordt gewezen op het belang van goede onderlinge afspraken, zodat rechten en plichten van deelname aan het netwerk voor alle partijen duidelijk zijn. Voor de praktische uitwerking van het desbetreffende wetsartikel zijn basisbibliotheken onontbeerlijk. Zij vormen het fundament van een gelaagd opgebouwd landelijk bibliotheekstelsel. Zij zijn in staat tot het leveren van een breed en diep assortiment van diensten dankzij de ondersteuning die wordt geleverd vanuit het provinciale en het landelijke netwerk. Materiaal dat niet door de basisbibliotheken kan worden geleverd, moet naar het provinciale niveau worden getild en wat de provinciale mogelijkheden te boven gaat, hoort thuis op het landelijke of internationale niveau van de Koninklijke Bibliotheek (KB) en wetenschappelijke bibliotheken. Deze gelaagdheid vloeit voort uit de omstandigheid dat basisbibliotheken allereerst verantwoordelijk zijn voor de voorziening in het eigen werkgebied. Vervolgens zijn alle basisbibliotheken in een provincie gezamenlijk verantwoordelijk voor het gezamenlijk provinciale bibliotheek-

netwerk. Op basis daarvan worden niet vrijblijvende, alle deelnemers bindende, afspraken gemaakt. Ook voor de bibliotheekwereld geldt dat de kracht en de prestaties van het netwerk worden bepaald door samenhang, synergie en continuïteit, alsmede het onderlinge verband en de interactie tussen de deelnemers. Een netwerk kan alleen goed functioneren op basis van wederkerigheid.

Een basisbibliotheek die er gebruik van maakt, moet zodanig zijn geëquipeerd dat er ook diensten aan andere deelnemers kunnen worden geleverd.

Om een bibliotheeknetwerk naar behoren te laten functioneren, zijn voldoende kwalitatief goede basisbibliotheken nodig die samen meer te bieden hebben dan een individuele basisbibliotheek. Maar voor bestendig succes moeten ook de stelseltaken goed worden uitgevoerd die op landelijk niveau zijn gesitueerd. Dat houdt in het bewaken van de onderlinge samenhang en de doelmatigheid, kwaliteit, pluriformiteit, innovatie en beheer. En vooral ook de verdere uitbouw van het digitale netwerk Bibliotheek.nl. Essentiële onderdelen daarvan zijn het project Landelijk Lenen, Lokaal Leveren, de Virtuele Mediatheek en Al@din.

Daarnaast laat de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) ten behoeve van het gehele bibliotheeknetwerk onderzoek verrichten, en voert de VOB een landelijk promotie- en communicatiebeleid, met inbegrip van de landelijke lobby ten behoeve van de gezamenlijke bibliotheekwereld.

Gedurende het vernieuwingsproces zijn belangrijke regietaken belegd bij de provinciale directieoverleggen. Daarna ligt er op provinciaal niveau vooral een taak als bindmiddel in het netwerk van basisbibliotheken. De Provinciale Serviceorganisatie (PSO, voorheen PBC) geven daar uitvoering aan door het faciliteren van netwerken en ondersteuning op het vlak van ICT, automatisering, transport, personeelsbeleid, opleidingen en de administratie. Naast het facilitaire karakter en het feit dat PSO's deel uitmaken van het netwerk, ontwikkelen zij zich onder andere tot kennis- en innovatiecentra.

Het landelijke bibliothecaire netwerk onderhoudt goede relaties met andere culturele netwerken op nationaal niveau, vooral van organisaties van boekhandelaren en uitgevers, om gezamenlijk de belangen van het boek als cultuuroed te behartigen.

Het bestuurlijke en ambtelijke netwerk

Rijk, provincies, maar vooral de gemeenten, die met elkaar meer dan 90% van de financiering van het bibliotheekbestel voor hun rekening nemen, onderhouden sinds jaar en dag een actieve financiële relatie met de bibliotheekwereld. In het Koepelconvenant voor de herstructurering van het openbare bibliotheekwerk is de rol beschreven van elk van de overheden bij de hervorming en de vernieuwing van de openbare bibliotheken. Er zijn afspraken vastgelegd over ieders taak en verantwoordelijkheid en over de onderlinge samenwerking.

Gemeentelijk

Gemeenten zijn alleen of met elkaar aangewezen als opdrachtgever van de basisbibliotheek en verstrekken de subsidie voor de lokale bibliotheekvoorziening inclusief de gemeentelijke bijdrage aan het omslagstelsel voor bibliotheek.nl. Dat houdt in dat zij invloed hebben bij het formuleren van het beleid van de bibliotheek in de eigen gemeente. Het gemeentebestuur houdt daarbij rekening met de manier waarop de bibliotheek kan bijdragen aan het realiseren van gemeentelijke doelstellingen en waarop kan worden samengewerkt met andere, vooral culturele, educatieve en sociale voorzieningen in de gemeente. Ook relaties met andere gemeenten en samenwerking en afstemming met regionale en provinciale voorzieningen zijn van belang. Dit betekent geregeld overleg tussen het bestuur en de dagelijkse leiding van een bibliotheek en de voor het bibliotheekwerk verantwoordelijke ambtelijke en bestuurlijke leiding

van een gemeente. Zij vormen met elkaar het netwerk waarbinnen de beslissingen worden genomen die de reikwijdte van de gemeentelijke basisbibliotheek bepalen. Overigens ligt het niet in alle gevallen zonder meer voor de hand dat een wethouder van cultuur de enige portefeuillehouder is voor het bibliotheekwerk. Sociale zaken, educatie, welzijn of burgerzaken kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, eveneens in aanmerking komen.

Provinciaal

Ook binnen de verschillende provincies bestaan netwerken tussen bibliotheken, ambtenaren en bestuurders waar beslissingen over de toekomst van het provinciale bibliotheekbestel worden voorbereid. De provincies hebben zich ieder voor zich, en met elkaar, verbonden de herstructurering samen met de gemeenten aan te pakken. Op die manier grijpen gemeentelijke en provinciale netwerken op elkaar in. De provincie regisseert, ondersteunt, stimuleert en bewaakt de provinciale samenhang en coördinatie zonder in de bevoegdheden van het lokale bestuur te treden. Provincie en gemeenten richten zich beide op het tot stand brengen van een doelmatig en onderling samenhangend provinciaal stelsel van openbare bibliotheken, waarin de voordelen van samenwerking en schaalvergroting zo groot mogelijk zijn. Provincies zijn met elkaar ook verantwoordelijk voor de samenhang tussen de provinciale netwerken over de provinciegrenzen heen. Een raamwerk voor provinciale netwerkvorming en de functies die daarbinnen moeten worden vervuld, biedt een extra stimulans om te komen tot een samenhangend stelsel van basisbibliotheek. De provincies zijn opdrachtgever aan provinciale ondersteuningsorganisaties zoals de PSO's en de zwaartepuntbibliotheek (WSF-nieuwe stijl). Tevens zetten de provincies autonome middelen in voor bibliotheekvernieuwing. Daarnaast voeren de provincies de regie over de inzet van rijks gelden ten behoeve van de bibliotheekvernieuwing.

Landelijk

Ook op landelijk niveau bestaat een bibliotheeknetwerk, waar vooral politici, departementsambtenaren, de voor het rijksbeleid verantwoordelijke bewindspersoon, alsmede bestuursleden en medewerkers van de VOB deel van uitmaken. De stelselverantwoordelijkheid van het rijk, voor de uitvoering waarvan de VOB subsidie ontvangt, is te omschrijven als de integratie van de verschillende initiatieven en benaderingen in een gezamenlijke, systematische aanpak. Afzonderlijk opereren leidt tot hoge kosten en een lager voorzieningenniveau. Dit laat onverlet dat binnen de algemene uitgangspunten van het bibliotheekbeleid van het rijk, zoals doelmatigheid, samenhang, kwaliteit, pluriformiteit, en innovatie, met als belangrijk aandachtspunt de ontwikkeling van bibliotheek.nl, voldoende ruimte bestaat voor lokale en provinciale differentiatie en maatwerk.

hoofdstuk 3

De Richtlijn

3.1 De basisbibliotheek als warehouse van kennis en informatie

Goed geïnformeerde burgers hebben op tal van terreinen een voorsprong op minder goed ingevoerde streek-, stad-, of landgenoten. Inmiddels is onze samenleving zo ingewikkeld dat het zonder voldoende kennis en informatie steeds moeilijker wordt om als verantwoordelijk en mondig burger deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Niet voor niets spreekt men van informatie-samenleving en informatietijdperk. Ook de politiek en het overheidshandelen zijn ontoegankelijk voor burgers die niet op de hoogte zijn van hetgeen zich daar afspeelt. Voor het democratisch proces en de sociale cohesie is het daarom cruciaal dat de drempel tot die kennis zo laag mogelijk is en dat burgers op een neutrale manier wegwijs worden gemaakt in dat labyrint.⁸ Bijzondere groepen gebruikers, zoals kinderen, ouderen en gehandicapten hebben vaak bijzondere informatiewensen waaraan de basisbibliotheek ook moet kunnen voldoen.⁹

Met kenmerken als toegankelijkheid, trendgevoeligheid, een breed en diep assortiment, overzichtelijke presentatie, aankleding en entourage die inhaken op koopgemak, deskundig personeel en prettige openingstijden biedt de formule van het warehouse een goed uitgangspunt voor een basisbibliotheek die zich concentreert op kennis en informatie. De bezoekers van het kenniswarehouse zijn zeer divers – van de geleerde autodidact tot en met de volslagen, maar wel nieuwsgierige, leek.

3.1.1 Kennis en informatie als kernfunctie zie schema 3.1.1

Personeel

Goed bibliotheekpersoneel is op de hoogte van de samenstelling van de collecties en de digitale bestanden. Het is getraind om bezoekers te helpen bij het gebruik van de technologie die elektronische en andere niet-gedrukte informatie toegankelijk maakt. Bibliotheekmedewerkers zijn als het ware makelaars in kennis en cultuur. Gezien de alomtegenwoordigheid van elektronische informatie is deskundigheid om databanken of websites te beoordelen en te gebruiken inmiddels eerder een basisvaardigheid dan een bijzonder specialisme.

A Uitleen en raadpleging

- Het inhoudelijk beheer en de ontwikkeling van de collectie ligt op HBO-niveau.
- Collectievorming, het informeren over en presenteren behoren tot het

⁸ In Nieuw Zeeland wordt momenteel in het kader van het Digitale Beleid van de rijksoverheid de rol van de bibliotheek als informatiebemiddelaar verbreed. Essentieel onderdeel is het ontwikkelen van solide interdisciplinaire landelijke programma's voor media-educatie. Men acht dit noodzakelijk voor het verkleinen van de 'digitale kloof',

vergroting van het aantal informatievaardige burgers, versterking van de democratische samenleving en de groei van het aantal competente arbeidskrachten.

⁹ Zie: The Prague Declaration, Towards a Information Literate Society, september 2003

pakket van de MBO-4, medewerker informatie en advies.

- De leen- en klantenservice kan worden uitgevoerd door VMBO-medewerkers.

B Vraagbemiddeling

- Frontoffice is voor de vraagbemiddeling personeel nodig op het niveau van MBO-4, informatie en advies.
- Backoffice moet worden teruggevallen op de deskundigheid van een HBO-domeinspecialist/bibliothecaris.

C Deelname aan de digitale vraagbaak Al@din:

- Een HBO-domeinspecialist.

D Verstrekken van overheidsinformatie, met name op landelijk niveau:

- Voor de verdere ontwikkeling, uitvoering en coördinatie van deze voor de basisbibliotheek belangrijke functie is een HBO-domeinspecialist nodig.

Collectie

Bij de samenstelling van de collectie wegen de voorkeuren van de gebruikers in het verzorgingsgebied zwaar. Een basisbibliotheek is bovendien verantwoordelijk voor goed rentmeesterschap jegens eventueel aanwezige bijzondere collectieonderdelen. Daarnaast is er een tamelijk breed pakket informatie dat in elke basisbibliotheek aanwezig hoort te zijn, minimaal tot en met vwo-niveau. Specifieke collectie-onderdelen worden betrokken uit het bibliotheeknetwerk via Bibliotheek.nl. Binnen het netwerk maken bibliotheken afspraken over collectionering op specifieke onderwerpen en zwaartepunten.

A Uitleen en raadpleging:

- Om gebruikers zoveel mogelijk ter plekke van dienst te kunnen zijn, is een basiscollectie informatiemateriaal nodig, die fysiek en digitaal, kwalitatief en kwantitatief is afgestemd op het werkgebied en bij de samenstelling waarvan rekening wordt gehouden met relevante regionale, provinciale en landelijke collecties.

B Vraagbemiddeling:

- Een basisbibliotheek dient toegang te hebben en desgevraagd aan bezoekers toegang te kunnen verschaffen tot nationale en internationale databanken.

C Overheidsinformatie:

- Om dit domein naar behoren te kunnen dekken, is een fysieke en digitale deelcollectie nodig die hierop speciaal afgestemd.

Gebouw

A Uitleen en raadpleging:

- Er dient voldoende ruimte te zijn voor het onderbrengen en opstellen van de collectie. Gebruik en raadpleging van de informatieve collectie, alsmede de administratieve afhandeling vergen eveneens ruimte.

B Vraagbemiddeling:

- Een speciale infobalie met aansluiting digitale bestanden en databanken.

C Digitale vraagbaak Al@din:

- Computerplekken, of infozuilen, maken het mogelijk dat Al@din ook in het bibliotheekgebouw te hulp kan worden geroepen.

D Overheidsinformatie:

- Er dient een ruimte te worden gereserveerd voor het opstellen en raadplegen van dit onderdeel van de collectie. Voor het verstrekken van adviezen bewijst een speciale infobalie of een aparte spreekkamer goede diensten, waarvan tijdens alle openingstijden gebruik moet kunnen worden gemaakt.

Netwerken

- A *Uitleen, raadpleging, vraagbemiddeling en Bibliotheek.nl, onderdeel AI@din:*
- Zonder hechte samenwerking binnen netwerken met bibliotheken in de regio, in de provincie en verschillende landelijke bibliotheken kunnen uitleen, raadpleging en vraagbemiddeling niet op het niveau van de basisbibliotheek worden uitgevoerd. Ook voor deelname aan de digitale vraagbaak AI@din is actief partnerschap binnen deze netwerken een noodzakelijke voorwaarde.
- B *Overheidsinformatie:*
- Om zoveel mogelijk informatie over overheidsbeleid en overheidshandelen te kunnen verstrekken en vragen van bezoekers over dit thema te kunnen beantwoorden, is het van belang te kunnen terugvallen op een netwerk van organisaties en personen die op dit terrein werkzaam zijn.

3.1.2 Kennis en informatie als speerpunt zie schema 3.1.2

Personeel

Voor het passief en actief verstrekken van toegankelijke informatie over een breed scala van wetenschappelijke, semi wetenschappelijke en niet wetenschappelijke kennis is specialisatie nodig op HBO-niveau gericht op ontwikkeling, uitvoering en coördinatie van deze functie. Omdat zelfs het grootste kennis-warehouse nimmer direct kan beschikken over het gehele aanbod is voor de ontwikkeling van een goed werkend systeem van toegang tot zoveel mogelijk beschikbaar materiaal ook deskundigheid op HBO-niveau vereist van digitale bronnen en systemen, gekoppeld aan didactische vaardigheden om op een aansprekende manier de wereld van kennis, wetenschap en technologie te verbeelden. Ook voor de uitvoering – op MBO-3/4 niveau – worden eisen gesteld aan de kennis van digitale bronnen en systemen en aan de didactische vaardigheden. Voor een gastvrouw of –heer volstaat MBO- of VMBO-niveau.

Collectie

Een zekere specialisatie van de collectie op één of enkele thema's binnen het bijna onbegrensd domein van kennis en informatie is onontkoombaar – zeker voor de fysieke collectie. Het ligt voor de hand daarbij de lokale agenda, of een eventueel aanwezige bijzondere collectie, zwaar te laten wegen. Is eenmaal een keuze gemaakt, dan is het zaak zowel de fysieke als de digitale collectie *up to date* te houden. Als was het maar om als betrouwbare partner deel te kunnen nemen aan interbibliotheecair leenverkeer.

Gebouw

Kennis en wetenschap bieden een vrijwel onuitputtelijke bron voor het organiseren van thematische lezingen, *workshops* en tentoonstellingen. *Cross-overs* van kennis, wetenschap en techniek met uitingen van de populaire cultuur kunnen bijvoorbeeld goed bruikbaar zijn om mensen over nieuwe ontwikkelingen bij te praten en aan het denken te zetten. Dat stelt bijzondere eisen aan het bibliotheekgebouw: het moet tenminste beschikken over er een ontvangstruimte of aula. Advisering door het personeel vraagt om een aparte infobalie of spreekkamer.

Netwerken

Een breed en geolied netwerk is waarschijnlijk de belangrijkste sleutel tot het succes van het kenniswarehouse. Hoe omvangrijk het ook is, het bibliotheeknetwerk zal niet altijd volstaan. Ook met organisaties en personen die werkzaam zijn op het terrein of de kennisterreinen waarmee de basisbibliotheek zich door middel van specialisatie wil profileren, zullen netwerken moeten opgebouwd en onderhouden.

Goed voorbeeld: Gezondheidswijzer

De gezondheidswijzer is een samenwerkingsproject van de GGD, de gemeente en de bibliotheek van Stein. Het trefpunt met een aparte balie voor het verstrekken van inlichtingen over gezondheidszorg, is, omwille van de privacy, gesitueerd in een aparte hoek van de bibliotheek. Daar zijn de databank van het NIZW, de relevante folders en ook de media over gezondheidszorg die in de collectie van de bibliotheek aanwezig waren, samengevoegd. Een protocol garandeert de kwaliteit van de informatievoorziening. In het begin werden moeilijke vragen doorgesluist naar de GGD. Inmiddels is de desbetreffende medewerker voldoende ingevoerd om zelf veel vragen te beantwoorden, of te kunnen verwijzen naar meer gespecialiseerde instellingen, zoals de GGZ. Naast de informatieverschaffing worden extra activiteiten over gezondheidszorg georganiseerd, vooral lezingen en exposities. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de activiteitenkalender van de GGD. De bibliotheek Stein is zeker niet de enige bibliotheek in Nederland met een gezondheidswijzer. Het is wel bijzonder dat een kleine zelfstandige bibliotheek, zoals die van Stein destijds was, er zelf een heeft ontwikkeld. Nu Stein onderdeel is van de basisbibliotheek Westelijke Mijnstreek, is de kennis van de gezondheidswijzer beschikbaar voor het hele werkgebied. Of er ook in andere vestigingen van de basisbibliotheek fysieke gezondheidswijzers komen, is nog in discussie.

3.2 De basisbibliotheek als centrum voor ontwikkeling en educatie

Een bibliotheek is niet primair een onderwijsinstelling. Dankzij collectie, deskundig personeel, een multifunctioneel gebouw en een wijdvertakt netwerk zijn bibliotheken wel verrijkend voor alle vormen van onderwijs – zowel formeel als informeel. Bovendien staat het bibliotheken vrij zelf cursussen te ontwikkelen en les te geven. De bibliotheek heeft daarnaast een prima uitgangspositie voor het organiseren of ondersteunen van een breed gamma van cursussen voor cultuur- en media-educatie op uiteenlopende niveaus.

Boeken zijn uitgelezen educatief speelgoed. Een leven lang leren, begint al vroeg. Lezen is een noodzakelijke voorwaarde is om te kunnen gaan leren. Analfabetisme zou in ons land niet meer moeten voorkomen. Achterstanden moeten zo vroeg mogelijk bestreden worden. De basisbibliotheek biedt daarvoor de instrumenten ten behoeve van de gehele bevolking. Ook ondersteunt zij scholieren bij hun leerproces met achtergrondmateriaal. Bibliotheken bieden een doorlopende leeslijn, gericht op de leeftijdsgroep van 0 tot 18 jaar. Daartoe beschikken zij over een brede collectie jeugdboeken met achtergrondinformatie. Zij onderhouden een voor de doelgroep toegankelijk catalogussysteem. Zij geven advies over bijvoorbeeld de inrichting van schoolmediatheken en het gebruik van literaire en/of leesboeken binnen de dagelijkse onderwijspraktijk. Bovendien organiseert de bibliotheek voor de verschillende leeftijdscategorieën binnen de doelgroep 0 tot 18 jaar tal van activiteiten en projecten.

Ook voordat zij naar school gaan, hebben kinderen recht op boeken die zij in hun spel kunnen betrekken en waarmee zij spelenderwijs hun taalvaardigheid vergroten, leesplezier ontwikkelen en literaire vaardigheden aanleren. Het ligt daarom voor de hand voor de allerjongsten een speciale collectie boeken en andere media in huis te hebben. Daarnaast werkt de bibliotheek met speciaal op de Vroeg- en Voorschoolse Educatie (hierna VVE) gerichte programma's zoals Boekenpret, Voortouw en Voorleesvogel. Speciale voorleeshoeken en *displays* met baby- en kleuterboeken mogen niet ontbreken. Voor ouders en

opvoeders kunnen introductiebijeenkomsten worden georganiseerd om te laten zien wat de basisbibliotheek voor hen en hun kinderen kan betekenen. De basisbibliotheek kan voorleessessies organiseren, die worden geleid door ouders of vrijwilligers. Bij de dienstverlening aan het voor- en vroegschoolse onderwijs is ook te denken aan het opleiden van leidsters en ouders, alsmede grootouders of gastouders in de discipline interactief voorlezen. Eenmaal op de basisschool beland, komt het de effectiviteit van het onderwijs ten goede als kinderen op zeer jonge leeftijd via de bibliotheek vertrouwd zijn geraakt met lezen en met boeken. Dergelijke leerlingen zijn dikwijls extra gemotiveerd hun leesvaardigheid verder op te ontwikkelen en zullen de aantrekkelijke kanten van het lezen eerder ontdekken dan scholieren die pas op school met boeken kennismaken.

De collectie van de bibliotheek bestaat uit een aantrekkelijke mix van goede leesboeken, digitale achtergrondinformatie over boeken en schrijvers via bijvoorbeeld www.lesplein.nl. Deze en andere digitale informatiebronnen kunnen worden gebruikt voor het maken van werkstukken en spreekbeurten. De bibliotheek biedt naast zo'n brede collectie ook een speciaal voor de basisschool ontwikkeld catalogussysteem Educat B. In het verlengde hiervan kan de bibliotheek scholen ondersteunen bij het inrichten van een kwalitatief hoogwaardige schoolmediatheek. Ook kan de bibliotheek de deskundigheid bij ouders en het onderwijzend personeel verhogen door het organiseren van bijeenkomsten over het belang van lezen en het werken met (voor)leesboeken in de dagelijkse onderwijspraktijk. Dit gebeurt zodanig dat het aansluit op de taal- en leesontwikkelingen binnen het basisonderwijs. Verder biedt de bibliotheek tal van projecten en activiteiten aan in een doorlopende leeslijn. Programma's als Fantasia en De Rode Draad, activiteiten als het Leesvirus, en de Nationale Voorleeswedstrijd stimuleren het leesplezier en ontwikkelen literaire vaardigheden al op jonge leeftijd. Daarnaast biedt de bibliotheek op het gebied van media-educatie tal van programma's zodat leerlingen spelenderwijs leren welke betrouwbare informatie ze waar kunnen vinden en op welke wijze ze deze informatie kunnen verwerken bij hun spreekbeurten en werkstukken. Dat de ondersteuning van de bibliotheek aan het Primair Onderwijs wordt gewaardeerd, blijkt uit het onderzoek van de Onderwijsinspectie dat uitwijst dat inmiddels 94% van alle basisscholen gebruik maakt van de bibliotheek.

Dyslectische kinderen hebben recht op extra aandacht. Om later als geïnformeerde burger door het leven te kunnen gaan, moeten zij een handicap leren hanteren die het opnemen van geschreven informatie in de weg staat. Daarom mag in een basisbibliotheek een gespecialiseerd aanbod voor deze groep niet ontbreken. Het moet op een aantrekkelijke en doeltreffende wijze wordt gepresenteerd. De bibliotheek heeft tot taak ouders en leerkrachten te ondersteunen door informatie en voorlichting te verstrekken over speciale leesmethoden en leeshulpmiddelen. Bibliotheken moeten hierin samenwerken met scholen, oudergroepen en andere betrokken organisaties. Dat is geen incidentele taak, maar een blijvende. Dyslexie gaat niet over en er worden iedere dag opnieuw dyslectische kinderen geboren.

Voor middelbare scholieren biedt de bibliotheek, mede dankzij voorzieningen als Al@din, de virtuele mediatheek, Davindi, het literatuurplein en de Krantenbank, deskundig personeel en speciaal ingerichte studeer-, leer- en werkplekken, een uitstekende gelegenheid om huiswerk te maken en werkstukken samen te stellen. Zo'n studieceterium kan onderdak bieden aan huiswerkclubs, ook als die niet door bibliotheekpersoneel worden geleid. Samenwerking met scholen

en andere onderwijsinstellingen en onderwijsinitiatieven ligt voor de hand, van ROC's, onderdeel beroepsonderwijs tot en met universiteiten, openbaar of particulier, formeel of informeel. Ook instellingen voor volwasseneneducatie horen daarbij.

Volwasseneneducatie is een onderwijscategorie waarvoor basisbibliotheken zelf een breed cursusaanbod kunnen organiseren, rekening houdend met de plaatselijke vraag. Daarbij horen naast speciale cursussen om ouderen kennis te laten maken met Internet, databanken en andere vormen van computergebruik, ook inburgeringcursussen en andere cursussen ten behoeve van achterstandsgroepen rond thema's als sociale activering. Deskundige docenten zijn te vinden bij educatieve partners, zoals volksuniversiteiten en ROC's, onderdeel volwassenonderwijs. Zij kunnen ook worden aangetroffen onder de vrijwilligers en de ambassadeurs van het seniorenweb. Dergelijke cursussen leveren een welkome bijdrage aan het plaatselijke sociale klimaat.

De educatieve markt is een groeimarkt. Hier liggen kansen voor de bibliotheek die strategisch beleid vragen en verkenning van nieuwe markten, zoals bijvoorbeeld cursussen voor het bedrijfsleven. Om die te kunnen grijpen, is cultureel ondernemerschap nodig

3.2.1 *Ontwikkeling en educatie als kernfunctie* zie schema 3.2.1

Personeel

- A Ondersteuning van voorschoolse voorzieningen en onderwijs en de mediatheek voor PO, VO en MBO:
  - Een domeinspecialist/bibliothecaris op HBO-niveau met kennis en ervaring van bibliotheekvoorziening in het onderwijs.
- B Projectcollecties, fysiek en virtueel, ten behoeve van verschillende doelgroepen:
  - Niveau MBO-3/4 met kennis en ervaring van bibliotheekvoorziening in het onderwijs en/of de volwasseneneducatie.
- C Speciale ruimten en andere speciale voorzieningen voor peuters, kinderen en jongeren:
  - HBO-functie met kennis van doelgroep, communicatieve vaardigheden en dienstverlening op een aantrekkelijke manier aansluitend op de interesses van kinderen en jongeren.
  - MBO3/4-niveau voor informatie en advies.
- D Studiemogelijkheden in het kader van een leven lang leren:
  - MBO-3/4 niveau voor informatie en advies.
  - Toegang tot het deel van de fysieke en digitale collectie dat op deze doelgroepen is afgestemd.
- E Doorlopende leeslijn voor 0 tot 18 jaar:
  - Voor de ontwikkeling van deze activiteiten HBO-niveau met kennis van de dagelijkse onderwijspraktijk en kennis van de desbetreffende doelgroepen bestaande uit kinderen, ouders en andere opvoeders, en de vaardigheid deze kennis om te zetten in een communicatieve benadering van die doelgroepen.
  - Voor uitvoering en coördinatie is MBO-3/4 niveau vereist met communicatieve en eventueel didactische vaardigheden en affiniteit met de doelgroep.
  - Gastvrouw of -heer op niveau van MBO of VMBO.

Collectie

- A Ondersteuning van voorschoolse voorzieningen en onderwijs en de mediatheek voor PO, VO en MBO:

- Themacollecties, advies over inrichten van mediatheek en catalogi, activiteiten en projecten. De virtuele collectie bestaat uit Leesplein, Al@din, Krantenbank, DaVindi en Virtuele mediatheek.
- B Projectcollecties, fysiek en virtueel, ten behoeve van verschillende doelgroepen:
  - Toegang tot het deel van de fysieke en digitale collectie dat op deze doelgroepen is afgestemd.
- C Speciale ruimten en andere speciale voorzieningen voor jongeren:
  - Toegang tot het deel van de fysieke en digitale collectie dat op deze doelgroepen is afgestemd.
- D Studiemogelijkheden in het kader van een leven lang leren:
  - Toegang tot de gehele fysieke en digitale collectie.
- E Doorlopende leeslijn voor 0 tot 18 jaar:
  - Collectie afgestemd op de in dit kader te ontwikkelen activiteiten.

Gebouw

- A Ondersteuning van voorschoolse voorzieningen en onderwijs en de mediatheek voor PO, VO en MBO:
  - Vergaderruimte.
- B Projectcollecties, fysiek en virtueel, ten behoeve van verschillende doelgroepen:
  - Speciale magazijnruimte voor dit onderdeel van de collectie.
- C Speciale ruimten en andere speciale voorzieningen voor jongeren:
  - Rustige werkplekken voor groepjes en individuen, uitgerust met PC's met koptelefoon en MS-office, Al@din, de Virtuele mediatheek, Davindi, het Literatuurplein en de Krantenbank. .
- D Studiemogelijkheden in het kader van een leven lang leren:
  - Rustige werkplekken voor groepjes en individuen, uitgerust met PC's met koptelefoon en MS-office.
  - Beamer en projectiescherm.
  - Toiletgebruik.
  - Beschikbaarheid van koffie, thee en frisdrank, ook buiten de openingsuren.
- E Doorlopende leeslijn voor 0 tot 18 jaar:
  - Ontvangstruimte.

3.2.2 Ontwikkeling en educatie als speerpunt zie schema 3.2.2

Vooraf afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden, onder meer ten aanzien van de culturele diversiteit, kunnen gemeenten zeer verschillen in de mate waarin zij de basisbibliotheek wensen in te schakelen als intermediair bij het bereiken van doelstellingen op het gebied van onderwijs en educatie, met inbegrip van programma's voor bijvoorbeeld 'een leven lang leren', inburgering van nieuwkomers en oudkomers, het aanleren van informatievaardigheden voor ouderen, of de bestrijding van analfabetisme.

Personeel

Kennis van de educatieve markt op HBO-niveau is nodig voor het ontwikkelen en coördineren van nieuwe educatieve activiteiten. Daarnaast is kennis vereist van digitale en andere leerprogramma's, lesmaterialen en lestechieken. Alle vormen van specialisatie binnen het educatieve domein vragen voor de ontwikkeling en uitvoering om personeel met communicatieve, en desgewenst, didactische vaardigheden op HBO-niveau, en voor de ondersteuning om personeel op MBO- of VMBO-niveau.

Collectie

De fysiek aanwezige en de digitaal beschikbare collectie moeten voldoende zijn toegerust om het aangeboden cursusaanbod naar behoren te kunnen ondersteunen. Ook is kennis nodig op het gebied van systeembeheer om de volledige installatie en alle functionaliteiten van digitale programma's te kunnen gebruiken. In sommige gevallen kunnen wisselcollecties worden aangetrokken voor de onderbouwing van speciale cursussen.

Gebouw

Naast een geschikte ontvangstruimte voor groepen zijn cursusruimtes waarvan de inrichting is afgestemd op de eisen van het cursusaanbod onontbeerlijk, evenals voldoende PC's voor deelnemende cursisten. Extra voorzieningen, zoals koptelefoons, *beamer* en een projectiescherm mogen evenmin ontbreken.

Netwerken

Voor de samenstelling van het netwerk maakt het weinig uit of educatie als kerntaak wordt gezien of als speerpunt. In beide gevallen zal dat vooral bestaan uit zoveel mogelijk lokale en regionale onderwijsinstellingen, met inbegrip van ROC's, volksuniversiteiten, de Open Universiteit en Hoger Onderwijs voor ouderen. Het verschil zit in de grotere intensiteit waarmee de speerpuntbibliotheek er actief gebruik van maakt.

Goed voorbeeld: Voorleesvogel

In het project Voorleesvogel, waarin de bibliotheken van de vier grote gemeenten samenwerken met scholen, lokale koepels voor kinderopvang en de Stichting Lezen wordt een nieuw aanpak ontwikkeld om kinderen op jonge leeftijd vertrouwd te maken met het geschreven woord. De bibliotheek stelt digitaal een actueel en kwalitatief hoogstaand aanbod beschikbaar aan voorscholen, die dat kunnen gebruiken, ongeacht het gehanteerde didactische programma. Aan de hand daarvan worden ouders van peuters en kleuters die deelnemen aan de voorschool gestimuleerd thuis met hun kinderen boeken te bekijken en voor te lezen. Zij worden in de gelegenheid gesteld voorleesroutines op te bouwen, aangemoedigd educatieve kleuter- en peuter tv-programma's te bekijken, en samen lid te worden van de bibliotheek.

Niet alleen ouders en kinderen worden aangesproken, maar ook professionals. Aan beroepskrachten op consultatiebureaus, leerkrachten en begeleiders in de voorschool en intermediairen worden handleidingen, media en voorlichtingsmateriaal verstrekt waarmee zij in samenwerking met de openbare bibliotheek de verschillende activiteiten kunnen uitvoeren, verbeteren en/of ondersteunen. Via de website Voorleesvogel is een handleiding te verkrijgen voor bibliothecarissen met alle relevante informatie voor het werken met voorscholen. Een instaptoets voor ouders bij aanvang van het project geeft de bibliothecaris informatie over het 'voorleesklimaat' thuis. Er wordt gebruik gemaakt van alle soorten media – digitaal, schriftelijk, inzet van aantrekkelijke attributen. Nagenoeg alle onderdelen zijn te downloaden of er worden aanschafoverzichten en adressen geleverd. Vier keer per jaar wordt de website eactualiseerd aan de hand van praktijkervaring. Er is een jaarlijkse actualisatie van de gebruikte media. De onderdelen zijn en worden in nauw overleg met de verschillende doelgroepen tot stand gebracht, in de praktijk uitgetoetst en zo nodig bijgesteld.

3.3 De basisbibliotheek als encyclopedie van kunst en cultuur

In haar cultuurnota 'Meer dan de som' bestempelt staatssecretaris Van der Laan cultuur als het DNA van de Nederlandse samenleving.¹⁰ Zij heeft daarbij vooral de zogeheten 'specifieke cultuur' op het oog, uitingen van intellectuele en vooral artistieke activiteiten. De grondslag voor het overheidsbeleid terzake is de Wet Specifiek cultuurbeleid, waarvan hoofdstuk IVA is gewijd aan het bibliotheekwerk. Binnen die specifieke cultuur neemt de bibliotheek vanouds een sterke positie in op het gebied van letterkunde. Verscheidene bibliotheken geven daaraan een extra accent door het beheer van belangwekkende historische collecties, die niet zelden levend worden gehouden door bijvoorbeeld de aankoop van het archief van plaatselijke literaire figuur. Om de betekenis van de basisbibliotheek voor lezen en literatuur extra kracht bij te zetten, is daaraan een aparte kernfunctie gekoppeld die in hoofdstuk 3.4 nader wordt belicht.

Hoezeer ook verwant, het werkterrein van de bibliotheek is geenszins beperkt tot de literatuur. Het strekt zich ook uit over andere vormen van kunst en cultuur. Beeldende kunst en vormgeving, theater, muziek, dans, monumenten, archieven en museumschatten horen er net zo goed bij. Het scala strekt zich uit van klassiek of traditioneel tot zeer modern, en van populair tot moeilijk toegankelijk. Het houdt niet op bij de professionele kunst- en cultuurbeoefening, maar omvat ook het werk van amateurs en dilettanten in de oorspronkelijke gunstige betekenis van liefhebbers. Cultuur in deze betekenis zit niet alleen in de genen van een land, maar net zo goed in die van een stad, streek, regio of provincie. Daarom zijn kunst en cultuur zeer bepalend voor de eigen identiteit van de plaatselijke omgeving en zijn het zwaarwegende factoren voor de toeristische aantrekkingskracht en het vestigingsklimaat.

Door zijn brede benadering van kunst en cultuur bekleedt de openbare basisbibliotheek een centrale positie binnen het plaatselijke culturele leven. Kunst en cultuur is wat mensen met elkaar verbindt, maar tegelijkertijd ook van elkaar onderscheidt. De openbare bibliotheek is van iedereen, en aldus ook een plaats waar de cultuuruitingen van mensen met een verschillende culturele achtergrond aan bod moeten kunnen komen. Via hun cultuuruitingen leren mensen elkaar kennen. Het aan elkaar laten zien van culturele prestaties leidt tot vreedzame confrontaties, wederzijds begrip en respect. De culturele functie van de basisbibliotheek strekt zich daarom ook uit over de niet-westerse cultuur.

In een recent advies over leesbevordering heeft de Raad voor Cultuur erop gewezen dat leesvaardigheid een onmisbare sleutel vormt tot het deelnemen aan alle mogelijke vormen van cultuur. Leesbevordering moet daarom niet alleen worden benaderd als onderdeel van het letterenbeleid, maar als de literaire pendant van cultuureducatie over de volle breedte van het culturaanbod. De raad beschouwt leesbevordering dan ook als een volwaardig onderdeel is van het algemene cultuurbeleid. De verschillende taken die in het kader van het leesbevorderingsbeleid aan de bibliotheken worden toebedeeld, dienen vanuit deze brede context te worden uitgeoefend.

Vanuit dezelfde brede opvatting en rekening houdend met het reguliere aanbod organiseert en ontplooit de basisbibliotheek zelf culturele evenementen en activiteiten. Dat kan uiteenlopen van het programmeren in eigen huis, of daarbuiten, van jeugdtheater, films, concerten van plaatselijke muziekensembles

¹⁰ Cultuurnota, *Meer dan de Som*, Den Haag, 2004.

of koren, tot het organiseren van exposities van plaatselijke beeldende kunstenaars. Daarnaast verstrekt en ontsluit de basisbibliotheek informatie over kunst- en cultuuruitingen, bijvoorbeeld door lezingen en cursussen over interessant plaatselijk cultureel erfgoed. Bovendien kunnen vanuit de basisbibliotheek nog allerlei andere hand- en spandiensten worden verleend, zoals het verkopen van kaartjes of van een catalogus van een expositie.

Waar in aanleg alle culturele activiteiten zich lenen om in een of andere vorm een coalitie aan te gaan met de basisbibliotheek, zijn musea en archieven zelfs natuurlijke partners¹¹. Ook noodzakelijke partners, omdat voor de bibliotheek op het vlak van cultureel erfgoed steeds een ondersteunende en geen leidende rol is weggelegd die alleen samen met andere partijen kan worden vervuld. In een dergelijk samenwerkingsverband brengt de bibliotheek onder meer kennis in over collectiebeleid, klantgericht personeel en goede contacten met het onderwijs. Het archief beschikt over een belangwekkende historische collectie en historische deskundigheid. Ook het museum heeft een collectie van historisch belang en het is aantrekkelijk voor een breed publiek van toeristen. Daarnaast is er vakinhoudelijke deskundigheid en beschikt het museum over ervaring met promotionele en educatieve activiteiten. Musea kunnen bovendien tentoonstellingen maken. Kansen om de meerwaarde van de drie groter te laten zijn dan de som der delen schuilen onder meer in het opzetten van een geïntegreerde catalogus en het ontwikkelen van slimme zoeksoftware waarmee de collecties van de verschillende partners kunnen worden ontsloten.

De centrale en vertrouwde positie van de bibliotheek, deskundig personeel, een goede ambiance en niet in de laatste plaats de aansluiting op het nationale digitale bibliothecaire netwerk dragen ertoe bij dat de bibliotheek niet alleen een vooraanstaande deelnemer is aan het plaatselijke culturele leven, maar vooral ook de encyclopedie ervan. Een manier om daar inhoud aan te geven, is het presenteren aan een breed publiek van informatie over cultureel erfgoed lokaal, regionaal en landelijk – bijvoorbeeld informatie die aansluit bij een tv-serie over cultureel erfgoed. Zo ontstaat een rijk gevulde en breed samengestelde culturele encyclopedie, waar iedereen die is geïnteresseerd in wat kunst en cultuur te bieden hebben, of in de achtergronden van bepaalde cultuuruitingen, terecht kan. Binnen- en buitenschoolse kunst- en cultuur-educatie treffen een natuurlijke ankerplaats in de basisbibliotheek.

3.3.1 Kunst en cultuur als kernfunctie zie schema 3.1.1

Personeel

Goed bibliotheekpersoneel is zich bewust van de culturele functie en gedraagt zich daar naar. De bibliothecaris is een cultuurdrager.

A Presenteren, uitleen en raadpleging:

- Inhoudelijk beheer en de ontwikkeling van de collectie, met inbegrip van digitale informatiebronnen, liggen op HBO-niveau.
- Collectievorming, het informeren over en presenteren behoren tot het pakket van de MBO-4, medewerker informatie en advies.
- De leen- en klantenservice kan worden uitgevoerd door VMBO-medewerkers.

B Plaatselijke cultuurhistorie en cultureel erfgoed¹²:

¹¹ In het Verenigd Koninkrijk wordt het opzetten van plaatselijke nieuwe centra waarin musea en archieven worden samengevoegd met bibliotheken gezien als reddingsboei voor het Britse bibliotheekstelsel. Zie: Dep. CMS, New Library: 'The people's network', the government's response, April 1998.

¹² De bibliotheek werkt hierbij samen met andere lokale of provinciale instellingen op het terrein van cultureel erfgoed, zoals historische verenigingen, musea, archieven etc. Activiteiten op dit vlak kunnen dienen ter ondersteuning van activiteiten van andere instellingen en worden altijd met elkaar afgestemd.

- MBO-3/4 niveau met relevante ICT-vaardigheden en ervaring in het werken met digitale systemen en bronnen.
  - HBO- tot WO-niveau voor wetenschappelijke collecties van papieren erfgoed.
- C Lokaal platform van plaatselijke kunst- en cultuurinstellingen
- Inhoudelijk HBO+ met gerichte kennis van cultuur, marketing, *public relations* en beschikkend over communicatievaardigheden.
- D Culturele activiteiten:
- Inhoudelijk Voor de coördinatie en uitvoering is MBO-3/4 niveau vereist met een accent op communicatieve vaardigheden en *public relations*.
  - Inhoudelijk Gastvrouw of –heer op VMBO- of MBO-niveau.

Collectie

- A Presenteren, uitleen en raadpleging:
- Bij de samenstelling van de basiscollectie wordt zowel ten aanzien van fysiek als van digitaal materiaal terdege rekening gehouden met de samenstelling van de bevolking.
- B Plaatselijke cultuurhistorie en cultureel erfgoed:
- Fysieke en digitale informatie over het eigen culturele erfgoed.
  - Specialisatie van de collectie op dit punt is ook geboden om als goede partner deel te kunnen nemen aan het provinciale en/of landelijke bibliotheeknetwerk.

Gebouw

- A Uitleen en raadpleging:
- Er dient voldoende ruimte te zijn voor het onderbrengen en een aantrekkelijke opstelling van onderdelen van de collectie met een kunstzinnig of cultureel cachet.
  - Gebruik en raadpleging van de culturele collectie, alsmede de administratieve afhandeling vergen eveneens ruimte.
- B Plaatselijke cultuurhistorie en cultureel erfgoed:
- Fysieke en digitale informatie over de specifieke kenmerken en achtergronden van de lokale cultuur en het eigen culturele erfgoed.
  - Voor kostbaar en kwetsbaar bezit: klimatologisch verantwoorde ruimten.
- C Culturele activiteiten:
- Goed geoutilleerde ontvangstruimte of aula die plaats te biedt aan culturele manifestaties in het eigen gebouw.

Netwerken

- A Presenteren, uitleen en raadpleging:
- Samenwerking; allereerst met de bibliotheken in de regio, maar ook met het provinciale netwerk en met landelijke bibliotheken.
- B lokale en provinciale platforms voor cultuurhistorie en cultureel erfgoed:
- Samenwerking met archieven, musea, historisch verenigingen en heemkundekringen.

3.3.2 Kunst en cultuur als speerpunten schema 3.3.2

Personeel

Voor het passief en actief verstrekken van toegankelijke informatie over een breed scala van artistieke en culturele thema's is specialisatie nodig op HBO-niveau gericht op ontwikkeling, uitvoering en coördinatie. Gelet op het publieksgerichte karakter is ondersteuning door een speciale gastvrouw of gastheer nodig op MBO-, of VMBO-niveau. Om als goed bruikbare encyclopedie

van kunst en cultuur, zowel voor de amateurkunst als de professionele kunsten, te kunnen fungeren, moet de basisbibliotheek kunnen beschikken over personeel op HBO-niveau, met domeinspecialistische kennis van de materie voor ontwikkeling en coördinatie. Voor onderhoud is ondersteuning nodig op MBO-3 niveau met ICT-vaardigheden. Een basisbibliotheek die naast literaire manifestaties ook zelf andere culturele activiteiten organiseert, zal voor de coördinatie en uitvoering moeten kunnen beschikken over personeel op MBO-4 niveau met kennis van kunst en cultuur, maar ook van marketing en *public relations*. Ook hier vraagt de publieksgerichtheid extra ondersteuning op MBO- of VMBO-niveau.

Collectie

Bij het samenstellen van de culturele collectie wegen behalve de samenstelling van de bevolking ook de activiteiten van de andere culturele organisaties in het verzorgingsgebied zwaar. Een speciaal onderdeel van de culturele agenda bestaat uit digitale of fysieke informatie over geplande culturele activiteiten, een overzicht van het culturele cursusaanbod, adressen en andere informatie over plaatselijke culturele instellingen en verenigingen, zowel amateuristisch als professioneel, en over plaatselijk werkende beroepskunstenaars van verschillende disciplines. Daarnaast wordt breed geïnformeerd over een eventueel aanwezige cultureel interessante collectie of – indien aanwezig – over een of meer belangwekkende culturele collecties in bruikleen. Een basisbibliotheek dient toegang te hebben en desgevraagd toegang te kunnen verschaffen tot informatie over kunst en cultuur in nationale en internationale databanken.

Gebouw

Een culturele functie houdt in dat er bij tijd en wijle vrij veel mensen in het bibliotheekgebouw moeten kunnen worden ontvangen. Dat stelt bijzondere eisen aan de ruimte en de outillage. Het verstrekken van cultuurinformatie vraagt een aparte infobalie of een andere informatiepunten. Naarmate de eigen culturele activiteiten in diversiteit en aantal toenemen, zal ook het gebouw aan meer eisen moeten voldoen. Bijvoorbeeld ten aanzien van een tentoonstellingsruimte voor het exposeren van beeldende kunst, een goed geoutilleerd podium voor culturele manifestaties, een zaal met mogelijkheden voor het vertonen van films en/of andere vormen van projectie, alsmede een ontvangstruimte voor groepen.

Netwerken

De basisbibliotheek heeft alles in huis om uit te groeien tot het centrale punt in het lokale en regionale netwerk van culturele organisaties, zoals kunstuitleen, theater, muziekschool, amateurkunstinstanties, musea en archieven, waar men enerzijds de onderlinge contacten en de onderlinge samenwerking kan versterken en zich, anderzijds, gezamenlijk kan presenteren aan het publiek. Ook bij de organisatie van culturele manifestaties maakt de basisbibliotheek zo goed mogelijk gebruik van het culturele netwerk – en niet in de laatste plaats ook van het gemeentelijke netwerk en de banden met scholen, ouderenorganisaties en de pers.

Goed voorbeeld: VIP-kaart

De bibliotheek van Oss geeft alle leerlingen van het Voortgezet Onderwijs een VIP-kaart. Deze is niet alleen geldig voor het gratis lenen van materialen uit de bibliotheek. De kaart geeft ook korting op allerlei andere culturele activiteiten in Oss. VIP betekent in Oss 'Voor Informatie en Plezier'. De gemeente Oss betaalt structureel mee aan de

VIP-kaart. De bijdrage is bedoeld als compensatie voor werving van lidmaatschaps-gelden en wordt deels besteed aan de collectie voor jongeren. Oss betaalt ook voor leerlingen uit de buurgemeenten. Sinds het ontstaan van de basisbibliotheek Maas-land, waaraan ook Bernheze deelneemt, kunnen ook leerlingen in het voortgezet onderwijs uit deze gemeente een VIP-kaart krijgen. Voor jongeren die niet in Oss of Bernheze op school gaan, maar er wel wonen, is de kaart verkrijgbaar voor € 2,50. Niet alleen de culturele instellingen van Oss erkennen de VIP-kaart als kortingskaart. Ook de culturele instellingen van Uden doen mee. Achtergrond van het initiatief is de opvatting dat de bibliotheek actief moet bijdragen aan de culturele infrastructuur. De kaart moet tegenwicht bieden aan de, vaak 'lege' commercialisering van de vrije tijdsbesteding van jongeren. Partners in de samenwerking zijn het Voortgezet Onderwijs, de culturele instellingen, de gemeente, de bioscoop en de platenzaak. Ook het CJP is partner en beschouwt de VIP-kaart als een lokale variant van het cultureel jeugdpasspoort. Op www.vipkaart.nl kan de VIP-kaarthouder zien wat hij er allemaal mee kan doen.

3.4 De basisbibliotheek als inspiratiebron van lezen en literatuur

Schrijven, lezen en spreken van dezelfde taal versterken de saamhorigheid. Door beheersing van vreemde talen zijn we in staat kennis te nemen van wat elders leeft en denkbeelden van anderen te toetsen aan eigen overtuigingen. Taal is bovendien het instrument van de literatuur en van de geesteswetenschappen. Het vermogen kritisch te lezen, is de belangrijkste sleutel tot de verborgen schatten van de bibliotheek. Lezen is onmisbaar voor degenen die door het leggen van verbindingen tussen verschillende teksten hun nieuwsgierigheid willen bevredigen, of op zoek zijn naar nieuwe inzichten. Daarvoor bestaat geen betere omgeving dan een bibliotheek¹³. Boeken en gedrukte informatie zijn de traditionele kernproducten van de bibliotheek. Daar kan geen enkele andere instuut tegenop.

Het Sociaal en Cultuur Planbureau (SCP) doet geregeld onderzoek naar de besteding van onze vrije tijd en in dat verband ook naar het leesgedrag. Volgens een recente SCP-publicatie over dit onderwerp is er niet zozeer sprake van een dalend aantal leesuren, als wel van een terugloop van het aantal lezers¹⁴. De verklaring van de onderzoekers is dat tieners in de vijftiger jaren zijn opgegroeid met het boek als voornaamste ontspanningsmedium. Jongeren van deze tijd hebben veel meer keuzes. Overigens heeft literaire fictie minder te lijden gehad dan andere genres. Desondanks constateert de Raad voor Cultuur in zijn recente advies over leesbevordering dat het zogeheten 'culturele lezen' terrein verliest. De raad benadrukt het maatschappelijke belang van een bloeiende literaire leescultuur en pleit voor een structurele aanpak. Hij verwacht daarbij een bijzondere inbreng van de bibliotheken, onder meer om samen met boekhandelaren en uitgevers strategieën te ontwikkelen die moeilijk bereikbare groepen aanspreken. Naast het stimuleren van leesplezier pleit de raad ervoor al op jonge leeftijd wat hij noemt 'literaire competenties' te ontwikkelen.

De bibliotheek doet voor lezers en aspirant lezers meer dan het aanbieden van een brede literaire collectie met achtergrondinformatie. Leesbevordering bestaat uit het stimuleren van het leesplezier maar ook uit het ontwikkelen van literaire vaardigheden. Met name voor (jonge) kinderen en jongeren heeft de bibliotheek een brede dienstverlening op deze terreinen ontwikkeld.

¹³ John Holden, *Creative reading, young people, reading and public libraries*, DEMOS, London, 2004.

¹⁴ Frank Huysman, Jos de Haan, Andries van den Broek, *Achter de schermen: Een kwart eeuw lezen, luisteren*, Den Haag, 2004.

Voor de Vroeg Voorschoolse Educatie (VVE) opereert de bibliotheek in een breed netwerk van consultatiebureaus, kinderopvang, en peuterspeelzalen. Binnen dit netwerk zet de bibliotheek onder andere een brede collectie prentenboeken in en organiseert de bibliotheek cursussen en instructies rond Interactief voorlezen en ouderparticipatie. Ook om het lezen binnen deze doelgroep aan te moedigen, beschikt de bibliotheek over een breed pakket aan activiteiten bestaande uit de Nationale Voorleesdagen, voorleesmiddagen en introductiebijeenkomsten voor ouders en peuters en de medewerkers uit de welzijnsorganisaties. Ook voor kinderen tussen de 6 en 12 jaar heeft de bibliotheek een aantrekkelijk leesaanbod in huis. Bestaande uit een brede collectie lees- en informatieve boeken en andere media zoals www.mijnstempel.nl waarop kinderen recensies kunnen schrijven over hun favoriete boek. Verder organiseert de bibliotheek tal van leesactiviteiten zoals de Kinderboekenweek, De Nationale Voorleeswedstrijd, De Kinderjury en het Leesprogramma.

Voor jongeren van 12 tot 18 jaar biedt de bibliotheek een interessante collectie, gekoppeld aan digitale informatie zoals de Krantenbank, www.mediatheek.bibliotheek.nl en www.literatuurplein.nl. Deze collectie wordt gepresenteerd in een aparte jongerenhoek waar ook informatie is te vinden over tal van onderwerpen die jongeren bezighouden, zoals informatie van de JIP's. Ook voor jongeren organiseert de bibliotheken tal van leesactiviteiten zoals de Jonge Jury de verkiezing van de Inktaap en een leescafe. De collectie voor volwassenen wordt actief ondersteund door activiteiten als leeskringen, literaire cursussen, schrijversbezoeken en de boekenweek.

Door een doelgroepgericht collectiebeleid gekoppeld aan verschillende activiteitenmenu's ontstaat een doorlopende leeslijn. De kern daarvan is dat de nieuwsgierigheid van lezers zodanig wordt geprikkeld dat zij niet ophouden met zoeken naar leesstof bij wat zij al kennen en waar ze vertrouwd mee zijn. Zij worden aangemoedigd ook de stap te zetten naar wat vreemd en onbekend is. Op die manier biedt de bibliotheek aan een breed publiek verschillende keuzemogelijkheden, met zowel stimulerende als educatieve effecten op het leesgedrag. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar groepen met leesproblemen, zoals analfabeten en semi-analfabeten, dyslectici, mensen met een gehoorstoornis, met een visuele handicap, en met verstandelijke beperkingen¹⁵.

De bibliotheek profiteert actief van het landelijk netwerk bestaande uit o.a. bibliotheken, Stichting Lezen, Stichting CPNB, Stichting SSS en Bulkboek. De basisbibliotheek vult dit netwerk aan met organisaties uit de eigen omgeving zoals plaatselijke boekhandels en plaatselijke literaire organisaties.

3.4.1 *Lezen en literatuur als kernfunctie* zie schema 3.4.1

Personeel

A Presenteren en uitlenen:

- Het samenstellen van collecties voor verschillende doelgroepen is een HBO-functie.
- MBO- 4 medewerker informatie en advies.
- VMBO of MBO-niveau voor leen- en klantenservice.

B Toegang tot de gezamenlijke collectie van de openbare bibliotheken:

- MBO-4 medewerker informatie en advies.

C Dienstverlening aan bezoekers:

Voor de ontwikkeling, uitvoering en coördinatie van deze taak een HBO-

¹⁵ Thea van Lankvelt-van Zee (red.), *Bibliotheekwerk voor ouderen en mensen met leesproblemen*, Leidsendam, 2004.

specialist op dit terrein met kennis van de verschillende doelgroepen.

D Stimuleringsprojecten:

- Voor de ontwikkeling HBO-niveau met communicatieve, eventueel didactische vaardigheden en kennis van de verschillende doelgroepen. Theoretische kennis van ontwikkeling literaire competenties bij kinderen en jongeren.
- Voor uitvoering en coördinatie niveau MBO-3/4 met communicatieve en eventueel didactische vaardigheden en kennis van de verschillende doelgroepen.

Collectie

A Presenteren en uitlenen:

- Er moet een redelijke collectie gedrukt materiaal aanwezig zijn, afgestemd op het verzorgingsgebied. In de collectie dient het betere boek goed vertegenwoordigd te zijn.

B Dienstverlening aan bezoekers met een leeshandicap:

- Collecties gedrukt en digitaal materiaal dat is toegesneden op de verschillende doelgroepen.

C Stimuleringsprojecten:

- Collectie en promotiemateriaal dat is afgestemd op de verschillende activiteiten.

Gebouw

A Presenteren en uitleen:

- Voldoende gelegenheid voor een aantrekkelijke opstelling van de collectie waarin voor verschillende doelgroepen aparte ruimtes ingericht kunnen worden.
- Aparte ruimte voor literaire activiteiten zoals schrijversbezoeken.
- Aparte leeszaal voor gebruik en raadpleging van de collectie.
- Geschikte outillage voor de administratieve afhandeling.
- Goede bewegwijzering.
- Voldoende openingstijden.

B Toegang tot de gezamenlijke collectie van de openbare bibliotheken:

- Via publiekscomputers in de bibliotheek.
- Via een virtuele toegang thuis.

C Dienstverlening aan bezoekers met een handicap:

- Speciale ruimte voor het opstellen en raadplegen van de collectie.
- Infobalie/spreekkamer voor de advisering.
- Speciale apparatuur voor leesgehandicapten
- Geschikte openingstijden.

D Stimuleringsprojecten:

- Ontvangstruimte voor de verschillende groepen deelnemers.

Netwerken

A Presenteren en uitleen:

- Samenwerking met de bibliotheken in regio, provincie en via het landelijke netwerk.

B Toegang tot de gezamenlijke collectie van de openbare bibliotheken:

- Samenwerking met de bibliotheken in regio, provincie en via het landelijke netwerk.

C Dienstverlening aan bezoekers met een leeshandicap:

- Organisaties en deskundigen op het gebied van leeshandicaps, zoals blindenbibliotheken, logopedisten en *remedial teachers*, verenigingen van ouders en organisaties van ouderen.
- Instellingen voor speciaal onderwijs.

D Stimuleringsprojecten:

- Culturele organisaties uit werkgebied
- Onderwijs en welzijnsorganisaties
- Leeskringen.

3.4.2 Lezen en literatuur als speerpunt *zie schema 3.4.2*

Personeel

Om vanuit een basisbibliotheek, die lezen als speerpunt heeft verkozen, leerkrachten en andere intermediairs die zich hier speciaal voor inzetten te kunnen begeleiden, ondersteunen en aan te moedigen, is domeinspecialisatie nodig op HBO-niveau. Het desbetreffende personeelslid richt zich op ontwikkeling, uitvoering en coördinatie, heeft kennis van de verschillende doelgroepen en beschikt over communicatieve vaardigheden. In dorpen of wijken waar geen bibliotheekvestiging is, bieden speciale uitleenposten een welkome extra mogelijkheid om mensen tot lezen aan te zetten. Een dergelijke voorziening is vrijwel onmisbaar voor scholen. Ze kunnen daarnaast ook op hun plaats zijn in bijvoorbeeld verzorgingstehuizen. Daarvoor is vanuit de bibliotheek personeel nodig op het niveau van een MBO-coördinator en zijn communicatieve vaardigheden vereist.

Collectie

De collectie boeken en andere gedrukte media moet zijn afgestemd op de gekozen prioriteit voor het lezen. Kleine wisselcollecties kranten en tijdschriften kunnen daarbij ondersteunend zijn. Ook uit de digitale bestanden kan gedrukt materiaal worden geput.

Gebouw

In het gebouw moet het voor de lezer en de deelnemers aan stimuleringsprojecten, zoals literaire manifestaties en kinderboekenfestijnen, goed toeven zijn. Een goed geoutilleerde leeszaal, een ontvangst- en vergaderruimte en een speciale zaal met toegang tot de regionale catalogus en digitale bestanden mogen daarom niet ontbreken.

Netwerken

Nauwe contacten met de Stichting Lezen, aan welke instelling een groot deel van de uitvoering van het zogeheten leesbevorderingsbeleid van de rijksoverheid is toebedeeld, ligt voor de hand. Ook organisaties speciaal gericht op de categorie 0 tot 4-jarigen mogen niet ontbreken in het netwerk, evenmin als SSS, en desgewenst andere landelijke en lokale literaire organisaties.

Goed voorbeeld: leesbevorderingsplan Drentse gemeenten

Op initiatief van de PBC Drenthe is met subsidie van de Stichting Lezen in negen gemeenten een nieuwe netwerkstructuur rond leesbevordering ontwikkeld. Het gaat hier om gemeentelijke netwerk waarin zoveel mogelijk organisaties participeren die een rol spelen op het terrein van lezen, leesbevordering en taalbeleid. In dit samenwerkingsverband is een doorgaande leeslijn ontwikkeld waarin ouderparticipatie, media-educatie en ICT speerpunten zijn. Gericht op de voorschoolse periode zijn trainingen gegeven aan leidsters van peuterspeelzalen waarin het samenstellen van een aantrekkelijke prentenboeken collectie, de ontwikkelfasen en leesvoorkeuren van peuters centraal staan. Voor het basisonderwijs is www.leesvirus.nl ontwikkeld, een ICT-leesproject voor groep 6. De site www.leestipmachine is een eigentijds internetprogramma om jongeren uit het voortgezet onderwijs te ondersteunen bij het vinden van geschikte boeken.

3.5 De basisbibliotheek als podium voor ontmoeting en debat

De Nederlandse samenleving heeft de laatste decennia grote veranderingen ondergaan. De samenstelling is met name in de grote steden zeer heterogeen geworden. Vertrouwde sociale structuren zijn onder druk komen te staan als gevolg van een ingrijpend proces van individualisering. Of het nu gaat om een gewichtig thema als integratie, sociale samenhang en burgerzin, of om een zeer menselijke behoefte aan contact, we kunnen niet zonder een plaats waar ontmoetingen tussen mensen en culturen kunnen plaatsvinden. Het maakt onderdeel uit van het wezen van de openbare bibliotheek om zo'n ontmoetingsplek te bieden. De maatschappelijke functie van bibliotheken omvat alle activiteiten die zijn gericht op het leggen van contact tussen individuen en tussen groepen. Het simpele feit dat bibliotheken openbare gebouwen zijn, creëert legio mogelijkheden voor zulke ontmoetingen, die door het inrichten van een leeszaal, of een leescafé met goede voorzieningen zoals een koffiehok, kunnen worden benut. De bibliotheek kan letterlijk ruimte maken voor het maatschappelijk debat door discussieavonden te organiseren. De sociale cohesie wordt versterkt door het organiseren van activiteiten die zijn gericht op integratie en inburgering, of het opwaarderen van een buurt. Binnen het eigen gebouw kan de bibliotheek plaats vrijmaken voor een loket voor burgerzaken, of onderdak bieden aan kinderopvang, een huisartspraktijk, of een postkantoor.

3.5.1 *Ontmoeting en debat als kernfunctie* zie schema 3.5.1

Personeel

Voor het organiseren van bijeenkomsten en het ontvangen van bezoekers is een gastheer of -vrouw nodig op VMBO of MBO-niveau.

Collectie

In principe is de gehele collectie bruikbaar voor dit doel, kranten en tijdschriften in het bijzonder.

Gebouw

Het gebouw biedt een veilige, aantrekkelijke en uitnodigende omgeving voor iedereen. Er zijn ruime openingstijden. Iedereen heeft toegang tot apparatuur waarmee de collectie of onderdelen ervan kunnen worden bekeken en beluisterd, of op andere wijze geraadpleegd. Een cateringvoorziening voor tenminste koffie en thee mag evenmin ontbreken.

Netwerken

De plaatselijke, regionale en landelijke pers zijn belangrijke partners, niet in het minst vanwege de mogelijkheden voor *free publicity*.

3.5.2 *Ontmoeting en debat als speerpunten* zie schema 3.5.2

Personeel

A Podium voor maatschappelijk debat:

- Voor ontwikkeling en uitvoering HBO-niveau met kennis van sociale vraagstukken, verschillende culturen, marketing en *public relations*.
- Gastvrouw of -heer op MBO- of VMBO-niveau.

B Projecten voor sociale cohesie, integratie en leefbaarheid:

- Voor het ontwikkelen van projecten HBO-niveau met kennis van sociale

vraagstukken, verschillende culturen, marketing en *public relations*.

- Voor de uitvoering MBO-3/4 met communicatieve vaardigheden en affiniteit met de verschillende doelgroepen.
- Gastvrouw of -heer op MBO of VMBO-niveau.

C Digitaal forum met webgroepen voor speciale onderwerpen:

- Als mentor MBO-3 niveau met ICT-vaardigheden.

Collectie

A Podium voor maatschappelijk debat:

- Tentoonstellingen en collecties ter ondersteuning van de verschillende activiteiten.

B Projecten voor sociale cohesie, integratie en leefbaarheid:

- Tentoonstellingen en collecties ter ondersteuning van de verschillende activiteiten.

Gebouw

A Podium voor maatschappelijk debat:

- Ontvangstruimte, aula of auditorium.

B Projecten voor sociale cohesie, integratie en leefbaarheid:

- Ontvangstruimte, aula of auditorium.

Netwerken

A Podium voor maatschappelijk debat:

- Lokale politieke en maatschappelijke organisaties, zoals organisaties voor minderheden.

B Projecten voor sociale cohesie, integratie en leefbaarheid:

- Lokale politieke en maatschappelijke organisaties, zoals organisaties voor minderheden.

C Digitaal forum met webgroepen voor speciale onderwerpen:

- Pers.

Debatserie: Het niet gevoerde gesprek

Filiaal Morgenstond van de Dienst Openbare Bibliotheek Den Haag heeft in de eerste helft van 2005 het initiatief genomen voor een gesprekkenserie. Samen met het stadsdeelkantoor wil de bibliotheek bijdragen aan het in gesprek komen over onbesproken onderwerpen, om zodoende wederzijds onbegrip en wantrouwen hanteerbaarder te maken. Het project bestond uit zes gesprekken onder leiding van imam Abdulwahid van Bommel, telkens met een vast aantal (25) deelnemers. Startpunt daarbij waren recent in de openbaarheid verschenen artikelen. Een zevende bijeenkomst was een afsluitend debat onder leiding van journalist Harmke Pijpers, toegankelijk voor iedereen. Uit de reacties en evaluatie blijkt dat bijna iedereen zich positief uitspreekt over het initiatief, de opzet, de gespreksleiders en de deelnemers aan het panel. Het project werd gefinancierd door de bibliotheek zelf, het stadsdeelkantoor en uit verkoop van consumpties op de afsluitende debatavond.

Tenslotte

Nieuw is vooral anders

Voor het welslagen van het vernieuwingsproces van het stelsel van openbare bibliotheken komt meer kijken dan een versterking van de uitgangspositie volgens het patroon van de *Richtlijn*. Dat is zonder twijfel noodzakelijk, maar lang niet genoeg. Het begrip basisbibliotheek introduceert een wezenlijk andere publieke voorziening dan de vertrouwde traditionele bibliotheek, zoals die ten onrechte nog in de hoofden van velen voortleeft. De bibliotheek nieuwe stijl heeft zowel het publiek als beleidsmakers veel meer te bieden. Of daar in de praktijk ten volle gebruik van wordt gemaakt, is voor een groot deel afhankelijk van de opstelling en de inspanningen van bibliotheken zelf. Van bibliotheekorganisaties mag worden verwacht dat zij zich volledig inzetten om hun nieuwe missie niet alleen waar te maken, maar ook voor iedereen duidelijk te maken. Dat vraagt niet zozeer om meer van hetzelfde, maar vooral om creativiteit bij het ontwikkelen van andere manieren van opereren. Niet alleen in de richting van het publiek. Ook politici en bestuurders zijn niet altijd voldoende doordrongen van het potentieel dat een vernieuwd bibliotheekbestel voor het realiseren van verschillende actuele beleidsopties kan betekenen. Bovendien houdt de stelselvernieuwing ook het besef in dat bibliotheken samen sterker staan en dat de onderlinge samenwerking op allerlei mogelijke manier verder moet worden opgevoerd. Daarnaast is het zaak de samenwerking met verwante organisaties te intensiveren. Dat biedt vaak meer mogelijkheden dan op het eerste gezicht lijkt. Gelukkig zijn er ten aanzien van al deze aspecten inmiddels verschillende goede voorbeelden. Een aantal daarvan is in de eerdere hoofdstukken al genoemd. Op www.debibliotheken.nl (knop richtlijnen) zijn er nog meer te vinden. Zoals in elk groepsproces zijn er ook bij de bibliotheekvernieuwing voortrekkers. Het is zaak van hun ervaringen zo veel mogelijk te profiteren.

schema 3.1.1 Kennis en informatie als kernfuncties

ACTIVITEIT	PERSONEEL	COLLECTIE	GEBOUW EN TOEGANKELIJKHEID	NETWERK
KERNDIENSTEN	<ul style="list-style-type: none"> > de bibliothecaris als informatiemakelaar 		<ul style="list-style-type: none"> > ontvangst- en cursusruimten: met cateringvoorziening (minimaal koffie/thee) 	
UITLEEN- EN RAADPLEEGFUNCTIE ZOWEL FYSIEK ALS DIGITAAL	<ul style="list-style-type: none"> > Inhoudelijk beheer en ontwikkeling collectie: HBO met beleidsexpertise collectievorming. > Collectievorming, informatie en presentatie over collectie: MBO-4, medewerker informatie & advies (i&a)¹ > Leen- en klantenservice: VMBO (medewerker leen- en klantenservice) > Opruimen media: VMBO, kaderberoepsgerichte leerweg (opruimhulp) 	<ul style="list-style-type: none"> > Basiscollectie informatie, fysiek en digitaal, kwalitatief en kwantitatief, afgestemd op het verzorgingsgebied en relevante regionale, provinciale en landelijke collectie 	<ul style="list-style-type: none"> > Ruimte voor opstellen collectie, gebruik en raadplegen van de informatieve collectie en administratieve afhandeling. > Voldoende openingstijden 	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerking met bibliotheken in de regio, provincie en landelijk
VRAAGBEMIDDELING	<ul style="list-style-type: none"> > Frontoffice: MBO-4 medewerker i&a > Backoffice: HBO domeinspecialist/ bibliothecaris 	<ul style="list-style-type: none"> > Idem + toegang tot nationale en internationale databanken 	<ul style="list-style-type: none"> > Infobalie met aansluiting digitale bestanden en databanken 	<ul style="list-style-type: none"> > Idem
DIGITALE VRAAGBAAK (AL@DIN)	<ul style="list-style-type: none"> > Backoffice: HBO domeinspecialist/ bibliothecaris 	<ul style="list-style-type: none"> > Toegang tot de gehele fysieke en digitale collectie, toegang tot nationale en internationale databanken 	<ul style="list-style-type: none"> > Werkplekken voor medewerkers en computerplekken/infozuilen voor publiek 	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerking en actief partnerschap met bibliotheken in de regio, provincie en landelijk
OVERHEIDSINFORMATIE, M.N. OP LANDELIJK NIVEAU	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling, uitvoering, coördinatie: HBO domeinspecialist 	<ul style="list-style-type: none"> > Collectie fysiek en digitaal, gericht op het specifieke domein 	<ul style="list-style-type: none"> > Speciale ruimte voor het opstellen en raadplegen van de collectie en de advisering: infobalie/spreekkamer. > Toegankelijk tijdens de openingstijden 	<ul style="list-style-type: none"> > Organisaties en personen werkzaam op dat specifieke terrein

¹ Alleen bij functies met accent op informatie en advies, waarvoor een gerichte MID opleiding vereist is, wordt het functieniveau op MBO4 genoemd. omdat dit nu eenmaal een specialistenopleiding op MBO4 niveau is. Daar staat dan ook specifiek: medewerker informatie & advies bij.

schema 3.1.2 Kennis en informatie als speerpunten

SPEERPUNTEN VAN LOKAAL BELEID

> Passief en actief verstrekken van laagdrempelige specifieke informatie zoals GIP, JIP, cultuur, makkelijk lezen, opvoeding tbv specifieke doelgroepen

> Cursussen media-educatie: Uitgesplitst in technische vaardigheden (leren om gaan met de computer) en inhoudelijk selecteren en zoeken naar informatie)

> Ontwikkeling, uitvoering, coördinatie: HBO domeinspecialist met kennis van de betreffende doelgroepen en digitale bronnen en systemen

> Ontwikkeling: HBO met kennis van digitale bronnen en systemen en didactische vaardigheden
> Uitvoering: MBO-3/4 met kennis van digitale bronnen en systemen en didactische vaardigheden
> Ondersteunend: (V)MBO, gastvrouw of -heer (medewerker ondersteuning frontoffice/backoffice)

> Collectie fysiek en digitaal, gericht op het specifieke domein

> Digitale informatiebronnen

> Speciale ruimte voor het opstellen en raadplegen van de collectie en de advisering: infobalie/sprekkamer.
> Toegankelijk tijdens de openingstijden

> Digitale informatiebronnen

> Organisaties en personen werkzaam op dat specifieke terrein

> Niet-reguliere onderwijsorganisaties zoals de volksuniversiteit

schema 3.2.1 Educatie als kernfunctie

ACTIVITEIT	PERSONEEL	COLLECTIE	GEBOUW EN TOEGANKELIJKHEID	NETWERK
KERNDIENSTEN			<ul style="list-style-type: none"> > Vergader-/ontvangst- en cursusruimten: met cateringvoorziening (minimaal koffie/thee) 	
ONDERSTEUNING VAN VOORSCHOLESE VOORZIENINGEN, ONDERWIJS EN MEDIATHEEK VOOR PO, VO EN MBO	<ul style="list-style-type: none"> > HBO met kennis en ervaring van bibliotheekvoorziening in het onderwijs en kennis van ontwikkelingen in het onderwijsveld (domeinspecialist/ bibliothecaris backoffice) 	<ul style="list-style-type: none"> > Themacollecties, en toegang tot de virtuele bibliotheek 	<ul style="list-style-type: none"> > Vergaderruimte 	<ul style="list-style-type: none"> > Instellingen zoals consultatiebureau's, kinderopvang, peuterspeelzalen, spel- en opvoedingsinstellingen en speelotheken. Scholen voor PO, VO en MBO
PROJECTCOLLECTIES, FYSIEK EN VIRTUEEL, T.B.V. MEERDERE DOELGROEPEN	<ul style="list-style-type: none"> > MBO-3/4 met kennis en ervaring van bibliotheekvoorziening in het onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> > Projectcollecties en toegang tot fysieke en digitale collectie voor specifieke doelgroepen 	<ul style="list-style-type: none"> > Magazijnruimte voor de collectie 	<ul style="list-style-type: none"> > Idem
SPECIALE RUIMTEN EN ANDERE SPECIALE VOORZIENINGEN VOOR PEUTERS, KINDEREN EN JONGEREN	<ul style="list-style-type: none"> > HBO met kennis van doelgroepen communicatieve vaardigheden MBO-4², medewerker informatie en advies 	<ul style="list-style-type: none"> > Toegang tot de gehele fysieke en digitale collectie die afgestemd is op deze doelgroepen 	<ul style="list-style-type: none"> > Rustige werkplekken voor groepjes en individuen; PC, koptelefoon met MS office en toegang tot virtuele collectie 	<ul style="list-style-type: none"> > Alle reguliere en niet-reguliere lokale en regionale onderwijsinstellingen
STUDIEMOGELIJKHEDEN IN HET KADER VAN EEN LEVEN LANG LEREN	<ul style="list-style-type: none"> > MBO-4, medewerker informatie en advies 	<ul style="list-style-type: none"> > Toegang tot de gehele fysieke en digitale collectie 	<ul style="list-style-type: none"> > Rustige werkplekken voor groepjes en individuen; PC, koptelefoon met MS office; beamer en projectiescherm; pc- met hoofdtelefoons 	<ul style="list-style-type: none"> > Onderwijsorganisaties op lokaal en regionaal niveau zoals ROC's of volksuniversiteiten
DOORLOPENDE LEESLIJN VOOR O TOT 18 JAAR	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling: HBO met didactische vaardigheden, kennis van de doelgroep en ontwikkelingen in het onderwijsveld > Uitvoering, coördinatie: MBO-3/4 met didactische vaardigheden en affiniteit met de doelgroep > Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer (medewerker ondersteuning frontoffice/backoffice) 	<ul style="list-style-type: none"> > Collectie afgestemd op de in dit kader te ontwikkelen activiteiten 	<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimte voor groepen 	<ul style="list-style-type: none"> > Culturele- en onderwijsorganisaties+ organisaties 0-4 jarigen

² Alleen bij functies met accent op informatie en advies, waarvoor een gerichte MID opleiding vereist is, wordt het functieniveau op MBO4 genoemd, omdat dit nu eenmaal een specialistenopleiding op MBO4 niveau is. Daar staat dan ook specifiek: medewerker informatie & advies bij.

schema 3.2.2 Educatie als speerpunt

SPEERPUNTEN VAN LOKAAL BELEID

CURSUSSEN VOOR JONGEREN VANAF 12 JAAR EN VOLWASSENEN (DOOR ANDEREN TE GEVEN)

- > HBO met kennis van de educatieve markt, (cultureel) ondernemerschap
- > Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer

- > Collectie ondersteunend voor de cursussen

- > Cursusruimte met voldoende PC's, koptelefoons, beamer en projectiescherm

- > Onderwijsorganisaties op lokaal en regionaal niveau, zoals ROC's, volksuniversiteiten, Hoger Onderwijs voor ouderen en Open Universiteit

STRUCTUREEL PROGRAMMA VOOR ACTIEVE VOOR- EN VROEG-SCHOOLSE EDUCATIE B.V. VOORTOUW EN BOEKENPRET³

- > Ontwikkeling: HBO met didactische vaardigheden, kennis van de doelgroep en ontwikkelingen in het onderwijsveld
- > Uitvoering, coördinatie: MBO-3/4 met didactische vaardigheden en affiniteit met de doelgroep
- > Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer

- > Collecties op locatie voor 0-4 jarigen en opvoeders

- > Ontvangstruimte voor groepen

- > Organisaties op lokaal en regionaal niveau zoals consultatiebureaus, kinderdagverblijven, spel- en opvoedingsinstellingen, speelotheken en peuterspeelzalen

STRUCTUREEL PROGRAMMA VOOR BESTRIJDING ONDERWIJS-ACHTERSTAND BIJ 6 – 12 JARIGEN

- > Ontwikkeling: HBO met didactische vaardigheden, kennis van de doelgroep en ontwikkelingen in het onderwijsveld
- > Uitvoering, coördinatie: MBO-3/4 met didactische vaardigheden en affiniteit met de doelgroep
- > Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer

- > Collecties op locatie voor 6- 12 jarigen en onderwijzers en opvoeders

- > Ontvangstruimte voor groepen

- > Scholen voor PO

³ Dit geldt alleen voor bibliotheken waar WE-gelden zijn gealloceerd.

schema 3.3.1 Kunst en cultuur als kernfunctie

ACTIVITEIT	PERSONEEL	COLLECTIE	GEBOUW EN TOEGANKELIJKHEID	NETWERK
KERNDIENSTEN	<ul style="list-style-type: none"> > De bibliothecaris als cultuurdrager 		<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimten: met cateringvoorziening (minimaal koffie/thee) 	
PRESENTEREN, RAADPLEGEN EN UITLEENEN VAN MATERIALEN	<ul style="list-style-type: none"> > Inhoudelijk beheer en ontwikkeling collectie: HBO met beleidsexpertise collectievorming. > Collectievorming, informatie en presentatie over collectie: MBO-4, medewerker informatie & advies > Leen- en klantenservice: VMBO (medewerker leen- en klantenservice) > Opruimen media: VMBO, kaderberoepsgerichte leerweg (opruimhulp) 	<ul style="list-style-type: none"> > Collectie, fysiek en digitaal, jeugd en volwassenen afgestemd op het verzorgingsgebied > Toegang tot nationale en internationale databanken op het gebied van kunst en cultuur 	<ul style="list-style-type: none"> > Ruimte voor het aantrekkelijk opstellen van (onderdelen van) de collectie met kunstzinnig of cultureel cachet > Ruimte voor gebruik en raadplegen van de collectie en administratieve afhandeling > Voldoende openingstijden 	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerken met de bibliotheken in regio, provincie en landelijk
PLAATSELIJKE CULTUURHISTORIE EN CULTUREEL ERFGOED	<ul style="list-style-type: none"> > wetenschappelijke collecties papieren erfgoed: HBO tot WO. > onderhoud digitale collecties: MBO-3/4 met relevante ICT- vaardigheden, ervaring in het werken met digitale systemen en bronnen 	<ul style="list-style-type: none"> > Fysieke en digitale informatie over eigen cultureel erfgoed > Gespecialiseerde collectie tbv partnerschap op provinciaal en landelijk niveau 	<ul style="list-style-type: none"> > Ruimte voor opstellen materialen en digitale raadpleegpunten > Voor kostbaar en kwetsbaar bezit: klimatologisch verantwoorde ruimten 	<ul style="list-style-type: none"> > o.a. archieven, musea, historische vereniging, heemkundekringen
LOKAAL PLATFORM VAN PLAATSELIJKE KUNST-/CULTUURINSTELLINGEN	<ul style="list-style-type: none"> > HBO+ met specifieke kennis van cultuur, marketing, public relations en communicatievaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> > n.v.t. 	<ul style="list-style-type: none"> > n.v.t. 	<ul style="list-style-type: none"> > Alle relevante organisaties op lokaal niveau en gemeente
CULTURELE, (M.N. LITERAIRE) ACTIVITEITEN	<ul style="list-style-type: none"> > Coördinatie en uitvoering: MBO-3/4 met accent op communicatieve vaardigheden en public relations > Ondersteuning: (V)MBO gastvrouw of -heer (medewerker ondersteuning frontoffice/backoffice) 	<ul style="list-style-type: none"> > Wisselend, ondersteunend aan de activiteiten 	<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimte/aula 	<ul style="list-style-type: none"> > Boekhandel, literaire groepen/organisaties > Pers

schema 3.3.2 Kunst en cultuur als speerpunten

SPEERPUNTEN VAN LOKAAL BELEID⁴

> Bevordering cultuurparticipatie: de bibliotheek ondersteunt culturele activiteiten van andere culturele organisaties in het verzorgingsgebied, om de participatie c.q. toegankelijkheid van culturele activiteiten te bevorderen.	> Coördinatie, uitvoering: MBO-3/4 met kennis van kunst, cultuur, marketing en public relations > Ondersteuning: (V)MBO gastvrouw of -heer	> Collecties afgestemd op het aanbod van de culturele organisaties in het netwerk	> Geoutilleerde ontvangstruimte voor groepen, podium- en theaterfaciliteiten.	> Culturele organisaties op lokaal en regionaal niveau zoals kunstuitleen, theater, muziekschool, amateurkunst en musea en archieven
> Cultuurinformatie waaronder een Infopunt over professionele én amateurkunst	> Ontwikkeling, coördinatie: HBO domeinspecialist met kennis van de markt > Onderhoud digitale collecties: MBO-3/4 met ICT vaardigheden	> (Digitale) info (De Gids): activiteitenagenda, culturele cursusaanbod, adressen en info van culturele instellingen en amateurkunst (individueel, verenigingen)	> Infobalie, raadpleegpunten	> Culturele organisaties op lokaal en regionaal niveau zoals theater, muziekschool, musea en amateurkunst > Gemeente
> Cultuurorganisatie: de bibliotheek organiseert zelf culturele activiteiten	> Coördinatie, uitvoering: MBO-3/4 met kennis van kunst, cultuur, marketing en public relations > Ondersteuning: (V)MBO gastvrouw of -heer	> Eventueel specifieke collecties in bruikleen	> Tentoonstellingsruimte, panelen, mobiel (professioneel) podium > Ontvangstruimte voor groepen > Extra verzekeringen en alarmering	> Organisaties op lokaal en regionaal niveau zoals culturele organisaties, scholen, ouderenorganisaties, migrantenorganisaties en pers
> Cultuureducatie	> Ontwikkeling, uitvoering: HBO met kennis van de culturele en educatieve markt, leerprogramma's, lesmaterialen > en –technieken en didactische vaardigheden > Ondersteuning: (V)MBO gastvrouw of -heer	> Aanvullende wisselcollecties	> Cursusruimte met PC's, koptelefoons, beamer en projectiescherm / ontvangstruimte voor groepen	> Culturele- en onderwijsorganisaties op lokaal en regionaal niveau

⁴ Deze taken zijn hier als voorbeeld aangegeven. Op lokaal niveau zullen wellicht andere speerpunten taken meer voor de hand liggen.

schema 3.4.1 Lezen als kernfunctie

ACTIVITEIT	PERSONEEL	COLLECTIE	GEBOUW EN TOEGANKELIJKHEID	NETWERK
KERNDIENSTEN				
PRESENTEREN, RAADPLEGEN EN UITLEENEN VAN MATERIALEN	<ul style="list-style-type: none"> > Samenstellen collecties voor verschillende doelgroepen: HBO-niveau > Collectievorming, informeren en presenteren: MBO-4 medewerker informatie & advies > Leen- en klantenservice: VMBO (medewerker leen- en klantenservice) > Opruimen media: VMBO, kaderberoepsgerichte leerweg (opruimhulp)	<ul style="list-style-type: none"> > Collectie gedrukte materialen, jeugd en volwassenen afgestemd op het verzorgingsgebied, met vertegenwoordiging van betere boek	<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimten: met cateringvoorziening (minimaal koffie/thee)	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerken met de bibliotheken in regio, provincie en landelijk
TOEGANG BIEDEN TOT DE COLLECTIE VAN DE NEDERLANDSE OPENBARE BIBLIOTHEKEN	<ul style="list-style-type: none"> > MBO-4 medewerker informatie & advies	<ul style="list-style-type: none"> > n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> > Publieks PC's in de bibliotheek en virtuele toegang vanuit thuis/werk	<ul style="list-style-type: none"> > Samenwerking met bibliotheken in de regio, provincie en landelijk
DIENSTVERLENING AAN BEZOEKERS, WAARONDER DIVERSE GROEPEN (LEES)-GEHANDICAPTEN ZOALS BLINDEN, DYSLECTICI, (SEMI) ANALFABETEN, ZWAKBEGAAFDEN ENZ.	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling, uitvoering, coördinatie: HBO-specialist met kennis van de betreffende doelgroepen	<ul style="list-style-type: none"> > Collecties materialen in fysieke en digitale vorm toegesneden op deze doelgroepen	<ul style="list-style-type: none"> > Aparte ruimte(s) voor het opstellen en raadplegen van de collectie voor de verschillende doelgroepen en de advisering: infobalie/sprekkamer. Toegankelijk tijdens de openingstijden. Specifieke apparatuur voor leesgehandicapten	<ul style="list-style-type: none"> > Organisaties en deskundigen op het gebied van (lees)gehandicapten zoals blindenbibliotheken, logopedisten, remedial teachers, ouderverenigingen, ouderenorganisaties en speciaal onderwijs
STIMULERINGSPROJECTEN, ZOALS DE KINDERBOEKENWEEK, KINDERJURY, VOORLEESWEDSTRIJD, BEGELEIDING VAN LEESKRINGEN	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling: HBO met communicatieve en evt. didactische vaardigheden en kennis van de doelgroep > Uitvoering, coördinatie: MBO-3/4 met communicatieve en evt. didactische vaardigheden en kennis van de betreffende doelgroepen > Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer (medewerker ondersteuning frontoffice/backoffice)	<ul style="list-style-type: none"> > Collectie afgestemd op de activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimte/aula voor verschillende groepen deelnemers	<ul style="list-style-type: none"> > Culturele en literaire organisaties, onderwijs en welzijnsorganisaties, leeskringen, landelijke organisaties zoals Stichting Lezen, SSS

schema 3.4.2 Leesplezier als speerpunt

SPEERPUNTEN VAN LOKAAL BELEID

<ul style="list-style-type: none"> > Het begeleiden en ondersteunen van intermediairs (bijv. leerkrachten)	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling, uitvoering, coördinatie: HBO domeinspecialist met kennis van de betreffende doelgroepen en communicatieve vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> > Wisselend, ondersteunend aan de activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> > Ontvangstruimte/ vergaderzaal	<ul style="list-style-type: none"> > Organisaties 0-4 jarigen en onderwijsorganisaties
<ul style="list-style-type: none"> > Uitleenposten in dorpen of wijken waar geen bibliotheek is, bijv. in scholen, verzorgingshuizen	<ul style="list-style-type: none"> > Coördinatie en uitvoering: MBO-3/4 met communicatieve vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> > Kleine (wissel) collecties, kranten, tijdschriften, basis digitale collectie	<ul style="list-style-type: none"> > Ruimte voor ontmoetingsfunctie, toegang tot de regionale catalogus en digitale bestanden	<ul style="list-style-type: none"> > Onderwijsorganisaties, ouderenorganisaties, welzijnsorganisaties en buurthuizen
<ul style="list-style-type: none"> > Literatuureducatie	<ul style="list-style-type: none"> > Ontwikkeling, uitvoering: HBO met kennis van de culturele en educatieve markt, leerprogramma's, lesmaterialen en -technieken en didactische vaardigheden > Ondersteuning: (V)MBO gastvrouw of -heer	<ul style="list-style-type: none"> > Aanvullende wisselcollecties	<ul style="list-style-type: none"> > Cursusruimte met PC's, koptelefoons, beamer en projectiescherm / ontvangstruimte voor groepen	<ul style="list-style-type: none"> > Culturele- en onderwijsorganisaties op lokaal en regionaal niveau

schema 3.5.1 Ontmoeting en debat als kernfuncties

schema 3.5.2 Ontmoeting en debat als speerpunten

SPEERPUNTEN VAN LOKAAL BELEID

> Beschikbaar stellen van ruimte voor activiteiten van andere instellingen en groepen

> Forum/platform, bijv. in de vorm van een maatschappelijk debat

> Sociale cohesie en leefbaarheid in kleine kernen, incl. integratie, bijv. t.b.v. allochtone vrouwen / langdurig werklozen

> Digitaal forum, ofwel webgroepen met een specifiek onderwerp of over literatuur

> n.v.t.

> Ontwikkeling, uitvoering: HBO met kennis van sociale vraagstukken, verschillende culturen, marketing en public relations
> Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer

> Ontwikkeling: HBO met kennis van sociale vraagstukken, verschillende culturen, marketing en public relations
> Uitvoering: MBO-3/4 met communicatieve vaardigheden en affiniteit met de doelgroep
> Ondersteunend: (V)MBO gastvrouw of -heer

> Mentor: MBO-3/4 met ICT vaardigheden

> n.v.t.

> Tentoonstellingen en collecties ter ondersteuning van de verschillende activiteiten

> Idem

> n.v.t.

> n.v.t.

> Ontvangstruimte/aula of auditorium

> Idem

> Internetruimte

> n.v.t.

> Lokale politieke en maatschappelijke organisaties, zoals organisaties voor minderheden

> Idem

> Pers